

WSPÓŁPRACA
INNOWACJE
TURYSTYKA
ZRÓWNOWAŻONA

RAPORT Z WDROŻENIA STANDARDÓW TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

PAŹDZIERNIK 2023

SPIS TREŚCI

Spis treści	2
Wstęp	5
<u>CZĘŚĆ I: WPROWADZENIE</u>	6
1. PODSTAWY TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ	7
1.1. Definicja	7
1.2. Turystyka zrównoważona a zrównoważony rozwój	7
1.3. Globalne Kryteria Turystyki Zrównoważonej	9
1.4. Zrównoważona destynacja turystyczna	10
Dlaczego zrównoważony rozwój turystyki się opłaca? Korzyści dla destynacji	11
1.5. Zrównoważone przedsiębiorstwo turystyczne	12
Dlaczego turystyka zrównoważona się opłaca? Korzyści dla przedsiębiorstw	12
<u>CZĘŚĆ II. TURYSTYKA ZRÓWNOWAŻONA W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM</u>	14
Opis i zakres badania	15
2. ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE TURYSTYKĄ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM	16
2.1. Aspekty środowiska naturalnego	16
Ochrona środowiska	16
Zapobieganie zanieczyszczeniom	18
Zarządzanie środowiskowe	19
2.2. Aspekty społeczno-gospodarcze	21
Dbałość o mieszkańców	22
Udział turystyki w gospodarce	23
2.3. Aspekty kulturowe	24
2.4. Zrównoważone zarządzanie destynacją	25
Zarządzanie ruchem turystycznym i sezonowością	28
Komunikacja i marketing	29

<u>CZĘŚĆ III. PRAKTYKI WDRAŻANE PRZEZ FIRMY I ATRAKCJE TURYSTYCZNE WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO</u>	32
3.1. Zarządzanie środowiskowe	32
Odpady	32
Energia	32
Woda	33
Transport	34
3.2. Aspekty społeczno-gospodarcze	34
Zatrudnienie i prawa pracownicze	34
Działania prospołeczne	35
Dostępność dla osób z niepełnosprawnością	35
Polityka zakupowa	35
3.3. Aspekty kulturowe	36
3.4. Zrównoważone zarządzanie	37
Polityka zrównoważonego rozwoju	37
Koordynator ds. zrównoważonego rozwoju	37
Współpraca	38
Komunikacja zrównoważonego rozwoju	38
Certyfikacja zrównoważonego rozwoju	39
PRAKTYKI NAJCZĘŚCIEJ WDRAŻANE PRZEZ ANKIETOWANE FIRMY	40
Zarządzanie środowiskowe	40
Pracownicy i działania prospołeczne	40
Kultura	41
Zrównoważone zarządzanie	41
WAŻNE PRAKTYKI, KTÓRE NIE SĄ WDRAŻANE	42
Wyznaczenie koordynatora ds. rozwoju zrównoważonego	42
Raportowanie niefinansowe	43
Kompleksowy monitoring środowiskowy	44
Wykorzystanie i promowanie ekologicznych środków transportu	44
Zakupy lokalne i ekologiczne	45
NIEWYKORZYSTANE MOŻLIWOŚCI	46
Informowanie klientów nt. działań w zakresie ekologii i odpowiedzialności społ.	46
Promowanie najbardziej ekologicznych i odpowiedzialnych produktów i usług	47
Uzyskanie certyfikatu turystyki zrównoważonej	47

<u>CZĘŚĆ IV. PODSUMOWANIE</u>	48
4.1. Ocena ogólna	48
4.2. Rekomendacje	52
Zaangażowanie społeczności lokalnej w planowanie turystyki	53
Zarządzanie ruchem turystycznym	54
Zintegrowane działania na rzecz klimatu	55
Zwiększenie wiedzy i świadomości na temat turystyki zrównoważonej	57
Program certyfikacji przedsiębiorstw turystycznych	58
4.3. Dobre praktyki	59
Rozwój unikalnych produktów ekoturystycznych, Västerbotten, Szwecja	59
Zielone Szlaki Turystyczne Słowenii	61
Promocja miękkiej mobilności oferta „Parków Szwajcarskich”	62
Promocja turystyki zrównoważonej, Południowy Tyrol	63
Zrównoważone wellness, Lefay Resort & SPA, Włochy	64

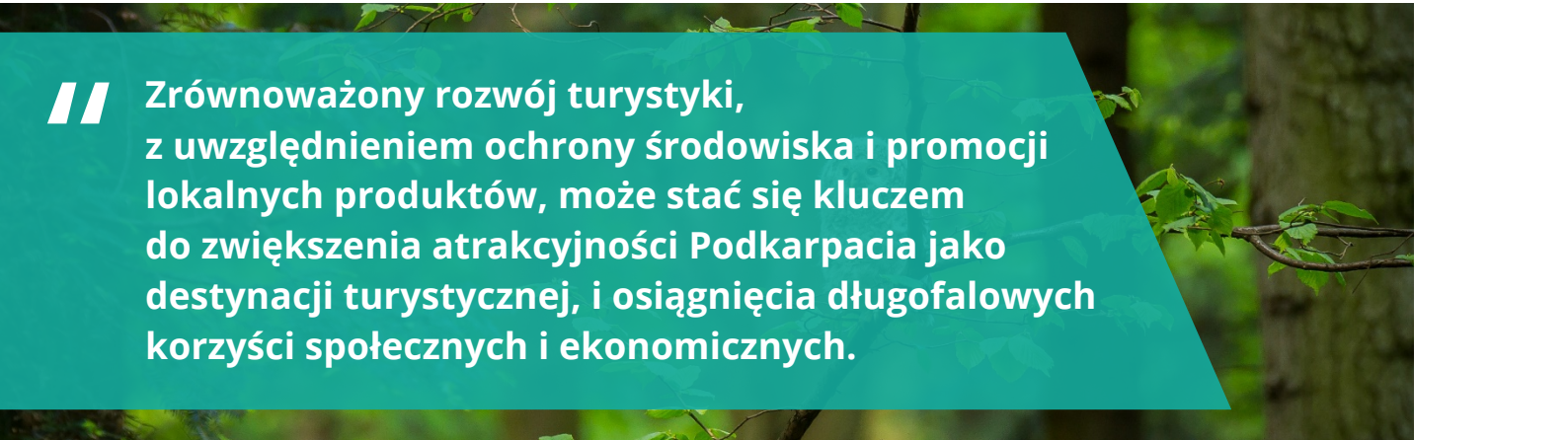
WSTĘP

W ostatnich latach koncepcja zrównoważonego rozwoju turystyki zyskała znaczną uwagę na całym świecie ze względu na rosnące obawy dotyczące wpływu działalności turystycznej na środowisko, społeczeństwo i kulturę. Dążąc do zrównoważonego rozwoju Polski, kluczowa staje się ocena obecnego stanu wdrożenia zasad turystyki zrównoważonej i identyfikacja obszarów wymagających poprawy.

Niniejszy raport jest wynikiem przeprowadzonego w sierpniu i wrześniu br. badania wśród organizacji i firm turystycznych z województwa podkarpackiego. Głównym celem badania było dokonanie wstępnej oceny oraz weryfikacji poziomu wdrożenia praktyk turystyki zrównoważonej i hotelarstwa w województwie podkarpackim.

Województwo podkarpackie, z jego bogatym dziedzictwem kulturowym i wyjątkowymi walorami przyrodniczymi, stoi przed wyzwaniem jak dalej rozwijać turystykę z wykorzystaniem swoich atutów w sposób zrównoważony. Z uwagi na różnorodność krajobrazu, od Bieszczad po Roztocze, oraz obecność cennych zabytków, w tym wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO drewnianych kościołów i cerkwi, oraz istotne jest, aby rozwój turystyczny odbywał się z poszanowaniem tych unikalnych zasobów. Zrównoważony rozwój turystyki pozwoli na zachowanie tych wartości dla przyszłych pokoleń, jednocześnie przyczyniając się do wzrostu gospodarczego regionu. Ponadto, w kontekście niskiego poziomu urbanizacji i rozproszonej zabudowy, zrównoważona turystyka może przyczynić się do lepszego zarządzania przestrzenią i infrastrukturą, minimalizując negatywny wpływ na środowisko i społeczności lokalne.

Z drugiej strony, województwo podkarpackie charakteryzuje się wysokim odsetkiem terenów zielonych i obszarów chronionych, co stanowi o jego wyjątkowości i przyciąga turystów poszukujących kontaktu z naturą. Wzrost zainteresowania turystyką ekologiczną i aktywną wymaga jednak odpowiedzialnego podejścia do zarządzania zasobami naturalnymi, aby nie doprowadzić do ich degradacji. Zrównoważony rozwój turystyki, z uwzględnieniem ochrony środowiska i promocji lokalnych produktów, może stać się kluczem do zwiększenia atrakcyjności regionu jako celu turystycznego, który oferuje autentyczne doświadczenia przy minimalnym śladzie ekologicznym. Troska o zrównoważony rozwój turystyki w Podkarpaciu jest więc nie tylko kwestią ochrony dziedzictwa, ale również strategicznym kierunkiem rozwoju, który może przynieść długofalowe korzyści ekonomiczne, społeczne i środowiskowe.

// Zrównoważony rozwój turystyki, z uwzględnieniem ochrony środowiska i promocji lokalnych produktów, może stać się kluczem do zwiększenia atrakcyjności Podkarpacia jako destynacji turystycznej, i osiągnięcia długofalowych korzyści społecznych i ekonomicznych.

CZĘŚĆ **01**: WPROWADZENIE

1. PODSTAWY TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ

Koncepcja turystyki zrównoważonej wywodzi się z rosnącej świadomości dotyczącej wpływu turystyki na środowisko naturalne, kulturę i tradycje i społeczności lokalne miejsc odwiedzanych przez turystów. Pojęcie to zaczęło nabierać znaczenia w latach 80. i 90. XX wieku, kiedy to coraz większa liczba podróżujących zaczęła przyczyniać się do narastających problemów związanych z nadmiernym zużyciem zasobów, degradacją środowiska, zanikiem dziedzictwa kulturowego i nierównościami społecznymi.

W odpowiedzi na te wyzwania, organizacje międzynarodowe, takie jak Organizacja Narodów Zjednoczonych i UNESCO, zaczęły promować koncepcję turystyki zrównoważonej jako alternatywę dla tradycyjnego modelu rozwoju turystyki.

1.1. Definicja

Turystyka zrównoważona to, według Światowej Organizacji Turystyki Narodów Zjednoczonych,

"turystyka, w której w pełni uwzględnia się obecne i przyszłe skutki gospodarcze, społeczne i środowiskowe, biorąc pod uwagę potrzeby odwiedzających, branży, środowiska i społeczności przyjmujących"

Według Światowej Organizacji Turystyki ONZ zrównoważona turystyka zakłada:

- Optymalne wykorzystanie zasobów środowiskowych, które stanowią kluczowy element rozwoju turystyki, utrzymując podstawowe procesy ekologiczne i pomagając zachować dziedzictwo naturalne i różnorodność biologiczną.
- Poszanowanie autentyczności społeczno-kulturowej społeczności przyjmujących, ochronę ich dziedzictwa kulturowego i tradycyjnych wartości oraz przyczynianie się do międzykulturowego zrozumienia i tolerancji.
- Zapewnienie rentownej, długoterminowej działalności gospodarczej, zapewniającej wszystkim zainteresowanym stronom korzyści społeczno-gospodarcze, które są sprawiedliwie rozdzielane, w tym poprzez stabilne zatrudnienie i możliwości zarobkowania oraz usługi społeczne dla społeczności przyjmujących, a także przyczynianie się do zmniejszenia ubóstwa.

1.2. Turystyka zrównoważona a zrównoważony rozwój

Koncepcja turystyki zrównoważonej jest ściśle powiązana z koncepcją rozwoju zrównoważonego. Obie te koncepcje opierają się na zasadzie harmonijnego rozwoju i równowagi między aspektami ekonomicznymi, społecznymi i środowiskowymi.

Turystyka zrównoważona odnosi się do podejścia do turystyki, które minimalizuje negatywne skutki dla środowiska naturalnego i kulturowego, promuje ochronę dziedzictwa i zasobów, a także przyczynia się do poprawy warunków społecznych i ekonomicznych lokalnych społeczności.

Koncepcja rozwoju zrównoważonego zakłada, że rozwój powinien uwzględniać potrzeby teraźniejszych pokoleń, nie zagrażając możliwości przyszłym pokoleniom w zaspokajaniu ich własnych potrzeb.

W kontekście turystyki, koncepcja turystyki zrównoważonej jest implementacją zasad rozwoju zrównoważonego. W rezultacie, turystyka zrównoważona staje się częścią szerszej strategii rozwoju zrównoważonego, w której uwzględniane są również inne sektory gospodarki i aspekty społeczne. Współpraca międzysektorowa i uwzględnienie zasad turystyki zrównoważonej w ogólnych strategiach rozwoju są kluczowe dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w danym regionie czy kraju.

Agenda 2030, znana również jako Globalne Cele Zrównoważonego Rozwoju (CZR), to ambitny plan działań przyjęty przez państwa członkowskie ONZ w 2015 roku. Składa się z 17 celów zrównoważonego rozwoju, które mają na celu zwalczanie najważniejszych wyzwań globalnych i poprawę jakości życia na całym świecie do roku 2030.

Cele Zrównoważonego Rozwoju obejmują różnorodne obszary, takie jak eliminacja ubóstwa, zapewnienie powszechnego dostępu do edukacji, promowanie równości płci, zapewnienie dostępu do czystej wody i sanitacji, walka ze zmianami klimatu, ochrona środowiska, promowanie sprawiedliwości społecznej i wiele innych.

Chociaż turystyka jest bezpośrednio uwzględniona tylko w trzech celach zrównoważonego rozwoju (CZR 8, 12 i 14), ma silne powiązania i wpływ na większość z nich. Ogłoszenie przez ONZ Międzynarodowego Roku Zrównoważonej Turystyki na rzecz Rozwoju w 2017 roku było uznaniem tego potencjału.

1.3. Globalne Kryteria Turystyki Zrównoważonej

Globalne Kryteria Turystyki Zrównoważonej to zestaw zasad i wytycznych opracowanych przez Światową Radę Turystyki Zrównoważonej (Global Sustainable Tourism Council, GSTC). Istnieje oddzielny zestaw kryteriów dla destynacji turystycznych oraz dla branży (dla biur podróży i dla obiektów zakwaterowania).

Kryteria są podzielone na cztery obszary, na które należy zwracać uwagę w turystyce zrównoważonej:

ZARZĄDZANIE:

Dotyczy planowania, zarządzania i monitorowania działań turystycznych w sposób zrównoważony, uwzględniający ochronę środowiska, kulturę i gospodarczy rozwój lokalnych społeczności.

ŚRODOWISKO:

Skupia się na minimalizacji negatywnego wpływu turystyki na środowisko naturalne, włączając ochronę zasobów naturalnych, bioróżnorodności, redukcję emisji gazów cieplarnianych i ochronę unikalnych ekosystemów.

SPOŁECZNOŚĆ:

Odnosi się do korzyści społecznych generowanych przez turystykę, takich jak stymulacja lokalnej gospodarki, tworzenie miejsc pracy, promowanie równości, wspieranie kultury i dziedzictwa lokalnych społeczności oraz uwzględnienie ich opinii i potrzeb.

KULTURA:

Obejmuje poszanowanie, zachowanie i promocję kultury lokalnej, dziedzictwa kulturowego, tradycji i wartości, a także promowanie dialogu międzykulturowego i wzajemnego zrozumienia.

Globalne Kryteria Turystyki Zrównoważonej służą jako punkt odniesienia dla oceny i certyfikacji inicjatyw turystycznych na całym świecie. Dzięki temu stanowią ważne narzędzie dla destynacji i organizacji, które pragną wdrażać zrównoważone praktyki w swojej działalności i przyczyniać się do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju.

1.4. Zrównoważona destynacja turystyczna

Zrównoważona destynacja turystyczna to miejsce, które podejmuje działania mające na celu osiągnięcie zrównoważonego rozwoju w turystyce. Oznacza to, że destynacja jest zarządzana w sposób holistyczny, uwzględniając aspekty społeczne, środowiskowe i ekonomiczne. Celem zrównoważonej destynacji turystycznej jest minimalizowanie negatywnych wpływów turystyki, jednocześnie poprawiając długoterminowy dobrobyt społeczny, kulturowy i środowiskowy. Destynacja stara się zrównoważyć potrzeby turystów z potrzebami lokalnej społeczności oraz chronić i zachować unikalne walory przyrodnicze i kulturowe. Wdrażając odpowiednie strategie i praktyki, zrównoważone destynacje turystyczne dążą do zrównoważonego wzrostu gospodarczego, ochrony środowiska, promocji odpowiedzialnej konsumpcji i produkcji, a także stymulowania partycypacji lokalnych interesariuszy.

Aby zagwarantować zrównoważony rozwój turystyki, konieczne są następujące elementy:

- **Holistyczne i kompleksowe podejście do zarządzania turystyką.** Strategia destynacji powinna uwzględniać wielowymiarowy charakter zrównoważonego rozwoju, w tym wpływ turystyki na środowisko, gospodarkę i społeczeństwo i kulturę. Uwzględnione powinny być takie kwestie jak na przykład: określenie ryzyka związanych z rozwojem infrastruktury turystycznej na środowisko, działania na rzecz sprawiedliwego rozdzielania wpływów płynących z turystyki na poziomie społeczności lokalnych, czy też zarządzanie sezonowością i ruchem turystycznym.
- **Skuteczne ramy prawne,** opracowane i promowane przez rząd i jednostki samorządu terytorialnego na wszystkich szczeblach, tak aby kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe były w pełni uwzględnione, wdrażane i kontrolowane.
- **Zaangażowanie interesariuszy.** Istotne jest zidentyfikowanie kluczowych grup interesariuszy oraz skuteczne zarządzanie relacjami z nimi i między nimi. Niezwykle ważne jest aktywne włączenie mieszkańców w procesy decyzyjne związane z zarządzaniem destynacją turystyczną.
- **Wybór właściwych wskaźników sukcesu.** System mierzenia i monitoringu pełni kluczową rolę w zrównoważonym rozwoju turystyki. Choć wzrost gospodarczy często jest dominującym wskaźnikiem, konieczne jest uwzględnienie szerszego zestawu wskaźników w różnych aspektach zrównoważonego rozwoju, takich jak zadowolenie mieszkańców czy poziom emisji CO₂ wynikający z turystyki.

Zrównoważony rozwój turystyki przynosi korzyści zarówno krótko- jak i długoterminowe dla regionów, przyczyniając się do tworzenia zrównoważonej gospodarki, ochrony środowiska i zwiększenia dobrobytu społeczności lokalnych.

Dlaczego zrównoważony rozwój turystyki się opłaca? Korzyści dla destynacji turystycznych.

Rozwój gospodarczy

Turystyka zrównoważona może przynieść wzrost gospodarczy i generować znaczące dochody dla regionów. Poprawa infrastruktury turystycznej, rozwój usług i atrakcji turystycznych oraz zwiększenie liczby odwiedzających przyczyniają się do wzrostu miejsc pracy i zwiększenia lokalnej przedsiębiorczości. Turystyka może stymulować rozwój różnych sektorów gospodarki, takich jak handel detaliczny, usługi gastronomiczne, transport, rzemiosło i kultura.

Ochrona środowiska i zasobów naturalnych

Turystyka zrównoważona promuje ochronę środowiska naturalnego i zrównoważone wykorzystanie zasobów. Dzięki odpowiednim praktykom zarządzania środowiskowego, regiony mogą minimalizować negatywny wpływ turystyki na ekosystemy, krajobrazy, bioróżnorodność i zasoby wodne. Chronienie unikalnych walorów przyrodniczych przyciąga turystów, którzy poszukują autentycznych i ekologicznych doświadczeń.

Korzyści społeczne

Zrównoważony rozwój turystyki przyczynia się do podnoszenia jakości życia lokalnych społeczności. Poprzez inwestowanie w lokalną infrastrukturę, edukację, ochronę dziedzictwa kulturowego i działań społecznych, turystyka może przyczynić się do wzrostu świadomości i dumy mieszkańców z własnego regionu. Równocześnie turystyka może być źródłem dialogu międzykulturowego i wymiany doświadczeń, co sprzyja wzajemnemu zrozumieniu i tolerancji.

Rozwój społeczności lokalnych

Turystyka zrównoważona angażuje lokalne społeczności w procesy decyzyjne, dając im szansę wpływu na kształtowanie planów rozwoju tego sektora. Poprzez promowanie partycypacyjnego podejścia, turystyka może wspierać rozwój lokalnych inicjatyw, rzemiosła, małych przedsiębiorstw i lokalnych producentów. To z kolei prowadzi do rozwoju społeczności lokalnych, wzmacniając ich poczucie wspólnoty i przyczyniając się do redukcji ubóstwa i nierówności społecznych.

1.5. Zrównoważone przedsiębiorstwo turystyczne

Zrównoważone przedsiębiorstwa turystyczne (tutaj mamy na myśli zarówno firmy prywatne jak i inne organizacje, które obsługują turystów) to takie, które nie kierują się wyłącznie zyskiem, a uwzględniają w swojej działalności szersze aspekty ekonomiczne, środowiskowe i społeczne, oraz dbają o wszystkie grupy interesariuszy. Mają na celu minimalizowanie negatywnego wpływu na środowisko, promowanie społecznej odpowiedzialności biznesu i wspieranie lokalnej społeczności. Zrównoważone przedsiębiorstwa turystyczne angażują się w ochronę przyrody poprzez zastosowanie różnych praktyk, takich jak efektywne zarządzanie zasobami naturalnymi, ograniczanie emisji gazów cieplarnianych i ochrona bioróżnorodności. Ponadto, starają się tworzyć korzystne warunki pracy dla pracowników, wspierać lokalne inicjatywy społeczne, promować kulturowe dziedzictwo i angażować się w inicjatywy prospołeczne. Poprzez takie działania, przedsiębiorstwa turystyczne promują bardziej zrównoważoną i odpowiedzialną turystykę, która przynosi korzyści zarówno dla samego biznesu, jak i destynacji, w której się znajdują.

Dlaczego turystyka zrównoważona się opłaca? Korzyści dla przedsiębiorstw turystycznych.

Kompleksowe zarządzanie zrównoważonym rozwojem przynosi firmom i organizacjom turystycznym szereg korzyści:

Poprawa wizerunku i reputacji

Firmy, które angażują się w zrównoważony rozwój, budują pozytywny wizerunek i reputację. Klienci coraz częściej preferują firmy, które są odpowiedzialne społecznie i troszczą się o środowisko. Przez konsekwentne działania w obszarze zrównoważonego rozwoju, firmy mogą zyskać zaufanie klientów, co prowadzi do większej lojalności i zwiększenia konkurencyjności na rynku.

Zwiększenie efektywności operacyjnej

Działania związane ze zrównoważonym rozwojem, takie jak redukcja zużycia energii, wody i generowania odpadów, prowadzą do poprawy efektywności operacyjnej. Oszczędności wynikające z efektywnego zarządzania zasobami mogą przyczynić się do obniżenia kosztów operacyjnych i zwiększenia rentowności firmy.

Innowacyjność i konkurencyjność

Zrównoważony rozwój otwiera okno dla innowacji i tworzenia nowych rozwiązań. Firmy, które koncentrują się na wprowadzaniu nowych technologii, procesów i produktów ekologicznych, mają szansę zyskać przewagę konkurencyjną na rynku. Innowacyjne podejście do zrównoważonego rozwoju może przyciągnąć uwagę klientów i zachęcić ich do wyboru danej firmy.

Zaangażowanie pracowników

Pracownicy, szczególnie młodsze pokolenia, są coraz bardziej zainteresowani pracą w firmach, które promują wartości zgodne z zrównoważonym rozwojem. Firmie, która wykazuje zaangażowanie w troskę o środowisko i społeczność, łatwiej będzie przyciągnąć i zatrzymać utalentowanych pracowników, co wpłynie na wydajność i atmosferę pracy.

Ochrona zasobów naturalnych i środowiska

Branża turystyczna i hotelarska ma bezpośredni wpływ na środowisko naturalne. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju pozwala na minimalizowanie negatywnego wpływu na przyrodę i chronienie miejsc o unikalnych walorach przyrodniczych. Zachowanie naturalnego piękna i bioróżnorodności jest niezwykle istotne dla przyszłości branży turystycznej, ponieważ atrakcyjne środowisko przyrodnicze przyciąga turystów.

Wspieranie lokalnej społeczności

Przedsiębiorstwa turystyczne odgrywają istotną rolę we wspieraniu lokalnej społeczności. Poprzez angażowanie się w projekty społeczne, wspieranie lokalnych przedsiębiorców, producentów i rzemieślników, firmy przyczyniają się do rozwoju regionalnego i tworzenia miejsc pracy. Ta interakcja z lokalnymi społecznościami wpływa na pozytywny rozwój i trwałość regionu, a w tym samym, na bardziej atrakcyjne środowisko biznesowe.

CZĘŚĆ 02:

TURYSTYKA ZRÓWNOWAŻONA W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

OPIS I ZAKRES BADANIA

Poniżej przedstawione zostały wyniki oceny wdrożenia kryteriów turystyki zrównoważonej w województwie podkarpackim, na poziomie zarządzania województwem jako destynacją turystyczną. Dodatkowo, przeanalizowane zostały praktyki z zakresu zarządzania środowiskowego i odpowiedzialności społecznej biznesu wdrażane przez przedsiębiorstwa i atrakcje turystyczne działające na terenie województwa podkarpackiego.

Ocena wdrożenia praktyk na poziomie destynacji została dokonana wyłącznie na podstawie danych przekazanych przez Podkarpacką Regionalną Organizację Turystyczną i Urząd Marszałkowski, a także ankiet internetowych, na które odpowiedzieli przedstawiciele gmin, powiatów i innych jednostek przynajmniej w części swoich kompetencji zaangażowanych w rozwój turystyki na szczeblu lokalnym.

Ocena wdrożenia praktyk turystyki zrównoważonej przez branżę turystyczną również została dokonana na podstawie ankiet internetowych. W badaniu wzięło kilkadziesiąt firm turystycznych o zróżnicowanej wielkości (od mikro przedsiębiorstw po firmy zatrudniające ponad 200 pracowników). Przeważająca grupę respondentów stanowiły atrakcje turystyczne (parki rozrywek, kompleksy turystyczne, muzea) oraz obiekty zakwaterowania (hotele, zajazdy); pojawiły się także biura podróży i organizatorzy wycieczek. W badaniu nie wzięli udziału centra konferencyjne, organizatorzy wydarzeń ani firmy zajmujące się wynajmem samochodów czy sprzedażą biletów lotniczych.

Ze względu na ograniczone instrumenty badawcze, ograniczoną ilość respondentów oraz fakt, iż deklarowane w ankietach informacje nie były weryfikowane, poniższy raport powinno się traktować jedynie jako wstępną ocenę poziomu wdrożenia zasad turystyki zrównoważonej w województwie podkarpackim. Dla pełnowartościowej oceny rekomenduje się przeprowadzenie audytu, pogłębionych wywiadów z interesariuszami oraz badań statystycznych.

Poniższy raport składa się z trzech części:

- Zrównoważone zarządzanie turystyką w województwie podkarpackim
- Praktyki wdrażane przez firmy i atrakcje turystyczne województwa podkarpackiego
- Podsumowanie, w tym rekomendacje i dobre praktyki

Zarówno część pierwsza, dotycząca destynacji, jak i część druga, dotycząca sektora prywatnego, rozdzielone są na kolejne cztery podrozdziały, które odzwierciedlają główne obszary turystyki zrównoważonej: aspekty środowiskowe, aspekty społeczno-gospodarcze, aspekty kulturowe oraz zrównoważone zarządzanie.

Podsumowanie zawiera ogólny przegląd i podsumowanie kluczowych wyników i wniosków przedstawionych w raporcie a także rekomendacje i zbiór dobrych praktyk, które mogą posłużyć jako inspiracja dla dalszego, zrównoważonego, rozwoju turystyki w województwie podkarpackim.

2. ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE TURYSTYKĄ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

2.1. Aspekty środowiska naturalnego

Turystyka jest ściśle związana z otaczającym środowiskiem poprzez wzajemne oddziaływanie. Jest branżą, która korzysta z lokalnych, regionalnych i krajowych zasobów, a jakość środowiska odgrywa kluczową rolę w przyciąganiu turystów i zachęcaniu ich do powrotu. Wiele badań potwierdza, że przyroda i krajobraz są kluczowymi czynnikami wpływającymi na wybór miejsca turystycznego oraz że jakość walorów przyrodniczych przekłada się na ilość powracających turystów. Jednak turystyka również ma istotny wpływ na środowisko ze względu na swój rozmiar i szybki rozwój, jako że jest to jedna z największych i najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki na świecie.

Ochrona środowiska

Ochrona bioróżnorodności ma kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki. Turystów przyciągają zróżnicowane ekosystemy, rzadkie gatunki roślin i zwierząt, i piękne krajobrazy. Chroniąc różnorodność biologiczną, destynacje turystyczne mogą oferować odwiedzającym wyjątkowe i atrakcyjne doświadczenia. Wysiłki na rzecz ochrony przyrody wspierają również ekoturystykę i produkty turystyczne oparte na przyrodzie, które są coraz bardziej popularne wśród podróżnych poszukujących powrotu na łono natury i autentycznych doświadczeń. Ponadto ochrona przyrody pomaga zachować dziedzictwo kulturowe związane ze środowiskiem naturalnym i przyczynia się do długoterminowego i zrównoważonego rozwoju turystyki.

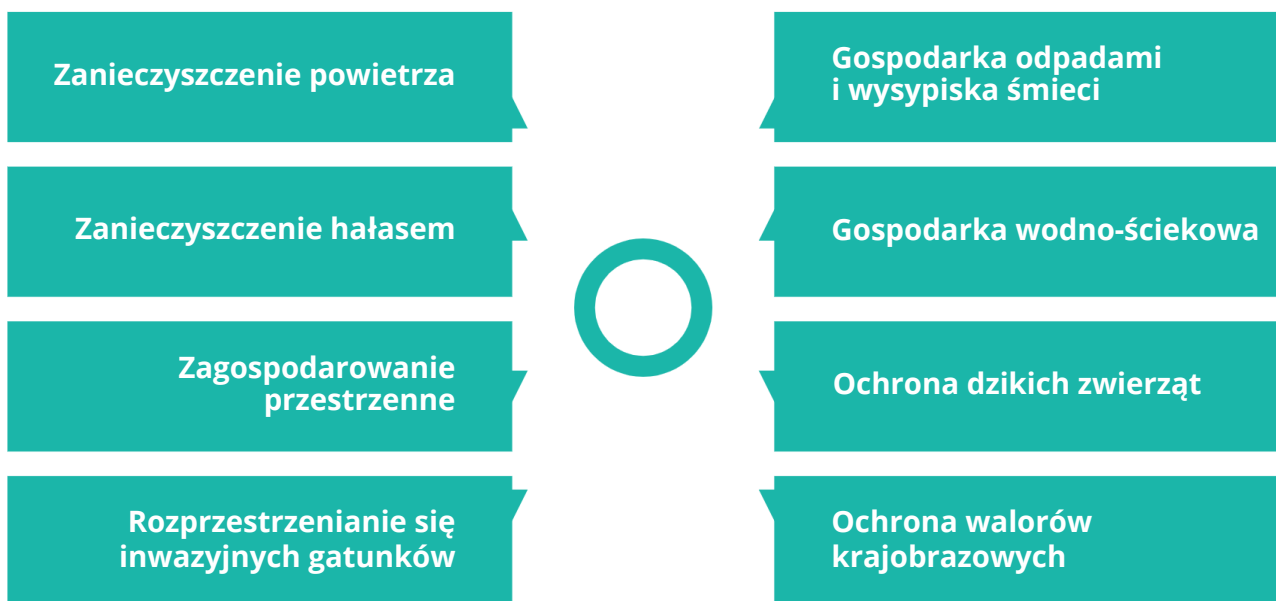
Województwo podkarpackie, charakteryzujące się wybitnymi walorami przyrodniczymi, stanowi jeden z najbardziej zróżnicowanych ekologicznie regionów w Polsce oraz jeden z najcenniejszych w Europie. Znajdują się tu obszary o wyjątkowej wartości biologicznej, w tym Bieszczady i Beskid Niski, które są domem dla endemicznych gatunków flory, takich jak azalia pontyjska i szachownica kostkowata, oraz fauny, w tym żubra europejskiego i wilka szarego. Region ten obejmuje dwa parki narodowe: Bieszczadzki oraz Magurski Park Narodowy o powierzchni, które chronią unikalne ekosystemy karpackie. Dodatkowo, województwo dysponuje 10 parkami krajobrazowymi oraz 13 obszarami chronionego krajobrazu. Formy ochrony przyrody zajmują 44,9% powierzchni województwa podkarpackiego. Krajobraz województwa podkarpackiego jest zróżnicowany – od terenów górskich, przez krajobrazy podgórskie z licznymi wzgórzami i dolinami, aż po nizinne obszary na północy regionu. Las bukowo-jodłowy jest jednym z najbardziej charakterystycznych ekosystemów dla tego regionu. Łąki i pastwiska, często użytkowane rolniczo, pełnią ważną rolę w zachowaniu bioróżnorodności i krajobrazu kulturowego. Województwo podkarpackie charakteryzuje się również wysokim wskaźnikiem lesistości, który wynosi ponad 35%, co przewyższa średnią krajową.

Jak stwierdzono w strategii województwa podkarpackiego, duża różnorodność biologiczna oraz występowanie naturalnych tworzyw leczniczych i opartego na nich lecznictwa uzdrowiskowego tworzą sprzyjające warunki środowiskowe dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i turystyki zrównoważonej, przyrodniczej, w tym walorów uzdrowiskowych. Ze „Strategii rozwoju

i komunikacji marketingowej turystyki” wynika natomiast, że atrakcje przyrodnicze stanowią podstawę rozwoju i promocji turystyki regionu.

Krajobraz naturalny oraz bogactwo fauny i flory regionu przyciąga odwiedzających i daje nieograniczone możliwości rozwoju produktów turystycznych. Z drugiej strony, rozwój turystyki musi być prowadzony z uwagą, aby nie zakłócić delikatnej równowagi ekosystemów, które są domem dla wielu gatunków chronionych i rzadkich. Wzrost liczby odwiedzających województwo podkarpackie, rozbudowa infrastruktury i obiektów turystycznych może prowadzić do zwiększonego obciążenia dla lokalnego środowiska i nadmiernego wykorzystania jego zasobów. Aby zapewnić, że rozwój sektora turystycznego nie będzie miał negatywnego wpływu na naturalne ekosystemy regionu, kluczowe jest wdrożenie zrównoważonych praktyk zarządzania turystyką. To wymaga świadomego planowania i promowania działań ochronnych, które mają na celu zachowanie unikalnych wartości przyrodniczych Podkarpacia oraz zapewnienie, że eksploatacja turystyczna odbywa się w sposób odpowiedzialny i zrównoważony. Tym bardziej, że już w tej chwili można zaobserwować szereg wyzwań.

Z odpowiedzi otrzymanych podczas badania, wynika, że najbardziej problematycznymi obszarami są:

Ważne jest, aby działania województwa były w pierwszej kolejności nastawione na niwelowanie już powstałych i zapobieganie przyszłym wyzwaniom w wyżej wymienionych obszarach. Niewątpliwie zjawiskiem pozytywnym jest fakt, iż w województwie podkarpackim dokonano szczegółowej analizy aktualnej sytuacji w w/w obszarach oraz istnieją dedykowane programy w zakresie większości z nich. Brakuje jednak programów dotyczących zagospodarowania przestrzennego i ochrony dzikich zwierząt, które także zostały określone jako kwestie problematyczne.

Poniżej znajduje się lista programów (polityk /planów) w obszarze ochrony środowiska, które wymagane z punktu widzenia globalnych kryteriów turystyki zrównoważonej. Jak widać z tabeli poniżej, jedynie część z nich została opracowana i wdrożona w województwie podkarpackim.

OCHRONA PRZYRODY I BIORÓŻNORODNOŚCI

Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej	✓
Ochrona zasobów naturalnych (np. minerałów, wody, gleby)	✗
Zapobieganie wprowadzania i rozprzestrzeniania się inwazyjnych gatunków obcych i zarządzania nimi	✗
Ochrona walorów krajobrazowych	✓
Ochrona dzikiej przyrody	✗
Dobrostan zwierząt i dzikich zwierząt w niewoli	✗
Planowanie przestrzenne, z uwzględnieniem wpływu na ekologię i aspekty społeczne	✗

Warto w tym miejscu również zaznaczyć, że o ile kwestia wpływu turystyki na środowisko naturalne jest postrzegana jako ważny aspekt przy tworzeniu nowych produktów turystycznych na poziomie lokalnym, jest ona porównywalnie mniej ważna niż ochrona dziedzictwa kulturowego i wpływ turystyki na życie mieszkańców. Przekłada się to również na produkty turystyczne – jedynie część ankietowanych organizacji lokalnych posiada produkty turystyczne, które w sposób bezpośredni wspierałyby projekty i organizacje działające na rzecz ochrony przyrody. Biorąc pod uwagę przeważający aspekt przyrodniczy w motywacji turystów do odwiedzenia regionu, pomijanie aspektów ochrony środowiska przy tworzeniu oferty turystycznej jest co najmniej zastanawiający.

Zapobieganie zanieczyszczeniom

Różnego rodzaju zanieczyszczenia wpływają negatywnie na atrakcyjność naturalnych krajobrazów i atrakcji kulturowych. Ponadto, zanieczyszczenie stwarza zagrożenie dla zdrowia zarówno mieszkańców jak i turystów, którzy preferują miejsca z czystym powietrzem, wodą i otoczeniem. Zanieczyszczenia mogą również zaszkodzić ekosystemom i różnorodności biologicznej, zakłócając siedliska i zagrażając dzikiej przyrodzie, zmniejszając w ten sposób potencjał turystyki opartej na walorach przyrodniczych. Wszystko to może wpłynąć na zmniejszenie się liczby odwiedzających, negatywne opinie i złą reputację, co w konsekwencji prowadzi do zmniejszenia przychodów z turystyki i utraty miejsc pracy.

Od zrównoważonych destynacji turystycznych oczekuje się, aby prowadziły zarówno monitoring, jak i działania w celu zmniejszenia zanieczyszczenia gleby, powietrza, wody, a także zanieczyszczenia świetlnego i szumowego.

Z niniejszego badania oraz z analizy Strategii Rozwoju Województwa „Podkarpackie 20230” wynika, iż zarówno zanieczyszczenie powietrza, zanieczyszczenie hałasem jak i gospodarka wodno-ściekowa stanowią istotne wyzwania dla województwa podkarpackiego. Przy tym, aktywne działania prowadzone są jedynie w obszarze walki z zanieczyszczeniem powietrza.

Z punktu widzenia kryteriów turystyki zrównoważonej ważne jest prowadzenie zarówno monitoringu jak i aktywnych działań w wymienionych poniżej obszarach, przynajmniej na poziomie podstawowym.

	Regularny monitoring	Aktywne działania w celu zmniejszenia
 zanieczyszczenia hałasem	×	×
 zanieczyszczenia świetlnego	×	×
 zanieczyszczenia powietrza	×	✓
 zanieczyszczenia gleby	×	×
 zanieczyszczenia wody	×	×

W zakresie zarządzania zasobami wodnymi, destynacja powinna prowadzić monitoring jakości wody do picia (*), ale nie prowadzi analizy bezpieczeństwa i jakości zbiorników wodnych(**).

Zarządzanie środowiskowe

Zarządzanie środowiskowe w destynacji turystycznej obejmuje różne aspekty, takie jak gospodarka odpadami, zarządzanie energią, gospodarka wodna i działania na rzecz klimatu. Ma na celu zminimalizowanie negatywnego wpływu i zapewnienie zrównoważonego rozwoju.

Zarządzanie odpadami koncentruje się na redukcji, recyklingu i właściwej utylizacji odpadów generowanych przez turystykę.

Zarządzanie energią zakłada zmniejszenie zużycia energii oraz promuje wykorzystanie energii odnawialnej w celu zminimalizowania wpływu na środowisko.

Gospodarka wodna ma na celu ochronę zasobów wodnych i zapewnienie zrównoważonego wykorzystania wody w miejscach turystycznych, oraz zajmuje się potencjalnym niedoborem wody.

Działania na rzecz klimatu odnoszą się do wysiłków na rzecz łagodzenia i adaptacji do zmian klimatycznych. Obejmuje to zmniejszenie emisji dwutlenku węgla poprzez zwiększenie efektywności transportu, promowanie transportu o niskiej emisyjności oraz zmniejszenie wykorzystania energii.

Na podstawie zgromadzonych informacji można stwierdzić, iż w województwie podkarpackim wdrażane są wszystkie działania na rzecz efektywnego zarządzania odpadami, które są wymagane od zrównoważonych destynacji turystycznych. Brakuje jedynie szczegółowego monitoringu ilości odpadów. Pojawia się zatem pytanie, w taki sposób można ocenić osiągnięcie (lub nie) określonych celów ilościowych, jeśli brak jest danych na temat ilości odpadów.

 ODPADY	
Program dot. segregacji odpadów i recyklingu	✓
Program dot. zmniejszenia ilości odpadów	✓
Monitoring ilości i kategorii odpadów przynajmniej raz na kwartał	✗
Monitoring ilości i kategorii odpadów segregowanych i poddawanych recyklingowi przynajmniej raz w roku	✓
Cele ilościowe w zakresie zmniejszenia ilości odpadów	✓
Program dot. zmniejszenia ilości przedmiotów jednorazowych z tworzyw sztucznych	✓
Program dot. zmniejszenia ilości odpadów żywnościowych	✓
Cele ilościowe w zakresie segregacji i recyklingu odpadów	✓

W 2023 roku województwo podkarpackie przyjęło „Wojewódzki program przeciwdziałania zmianom klimatu i skutkom tych zmian (...)”. Najważniejszym elementem dokumentu są kierunki działań i działania, jakie trzeba podjąć w przyszłości, aby przeciwdziałać zmianom klimatu.

W dokumencie określono aktualny poziom emisji gazów cieplarnianych oraz wyznaczono priorytetowe obszary działań. Dokument ten zawiera większość aspektów, które są istotne przy zrównoważonym zarządzaniu regionalnym. Zabrakło natomiast analizy i wskaźników związanych konkretnie z branżą turystyczną.

ENERGIA I KLIMAT

Program dot. redukcji emisji CO2	✓
Cele ilościowe dotyczące redukcji emisji CO2 w sektorze turystycznym	✗
Obliczony poziom emisji CO2 transportu na terenie destynacji (sumarycznie transport publiczny i prywatny)	✗
Cele ilościowe dotyczące zmniejszenia zużycia energii	✓
Program promocji odnawialnych źródeł energii	✓
Cele ilościowe dotyczące zwiększenia energii z odnawialnych źródeł	✓
Program dot. adaptacji do zmian klimatycznych w branży turystycznej	✗

2.2. Aspekty społeczno-gospodarcze

O ile turystyka w tradycyjnym podejściu koncentruje się głównie na zyskach dla branży turystycznej i zadowoleniu samych turystów, to w podejściu zrównoważonym - turystyka także odpowiada na potrzeby mieszkańców i staje się instrumentem dla zaspokojenia dobrobytu społecznego.

Województwo podkarpackie jest jednym z najmniej zurbanizowanych województw w Polsce. Cechą charakterystyczną Podkarpacia jest silne rozproszenie zabudowy, co wiąże z szeregiem wyzwań związanych z rozbudową sieci komunikacyjnych i infrastruktury, a to z kolei przekłada się na obniżoną jakość życia mieszkańców, szczególnie na terenach wiejskich oraz na południu województwa. Jak stwierdzono w Strategii rozwoju Podkarpacia, „zbyt niski poziom pokrycia powierzchni województwa MPZP utrudnia właściwe zarządzanie przestrzenią (powiązaniami funkcjonalnymi, środowiskiem przyrodniczym i rozwojem gospodarczym) oraz zapewnienie bezpieczeństwa ludności”, co ma także przełożenie możliwości rozwoju produktów i szlaków turystycznych oraz na bezpieczeństwo turystów. W Strategii mówi się również o innych problemach, takich jak niższe niż w pozostałych regionach średnie wynagrodzenie, znaczna ilość osób biernych zawodowo oraz niski poziom przedsiębiorczości.

Jak wynika z Celów Rozwoju Zrównoważonego ONZ (w szczególności Cel 8: Wzrost gospodarczy i godna praca), turystyka jest idealnym narzędziem radzenia sobie z tego rodzaju wyzwaniami. Aby jednak rozwój branży turystycznej mógł w znaczącym stopniu wpłynąć na rozwój regionalny i poprawę sytuacji ekonomicznej, niezbędne jest ujęcie roli turystyki w tym właśnie kontekście.

O ile aspekty społeczno-gospodarcze są ujęte w strategii rozwoju województwa podkarpackiego, to rola turystyki uwzględniona jest dość powierzchownie i nie istnieją

dedykowane programy, mające na celu wykorzystanie branży turystycznej do poprawy dobrostanu mieszkańców regionu. Wpływ turystyki na rozwój gospodarczy regionu został także pominięty w 'Strategii rozwoju i komunikacji marketingowej turystyki'.

Dbłość o mieszkańców

Zrównoważony rozwój turystyki z punktu widzenia dbałości o interesy mieszkańców, oznacza zarówno ochronę praw człowieka i praw pracowniczych, ochronę zdrowia i bezpieczeństwa, tworzenie przestrzeni dostępnych dla wszystkich, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, jak i partycypację społeczną.

Jak wynika z danych otrzymanych w niniejszym badaniu, w województwie podkarpackim istnieje zaledwie jeden spośród szeregu programów i działań, które są rekomendowane destynacjom turystycznym, które starają się zwiększyć korzyści z turystyki dla mieszkańców.

KORZYŚCI Z TURYSTYKI DLA MIESZKAŃCÓW

Program dot. ochrony praw człowieka	×
Ocena przestrzegania praw człowieka, w tym praw pracowniczych	×
Program dot. zwiększenia dostępności destynacji dla osób z niepełnosprawnością	×
Program dot. organizacji udziału obywateli w planowaniu i zarządzaniu publicznym	×
Regularne konsultacje publiczne dotyczące planów i inwestycji w sektorze turystycznym	×
Program dot. informowania mieszkańców na temat rozwoju turystyki (planów, inwestycji)	×
Program dot. monitorowania zadowolenia mieszkańców z turystyki	×
Ocena zadowolenia mieszkańców z turystyki	×
Program dot. zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców	×
Program dot. zdrowia i bezpieczeństwa turystów	×
Program dot. zarządzania kryzysowego	✓
Program dot. praw dostępu mieszkańców do zasobów naturalnych, miejsc przyrodniczych i kulturowych	×

Warto w tym miejscu również zaznaczyć, że pomimo braku dedykowanych programów, wsparcie lokalnych przedsiębiorców oraz jakość życia mieszkańców odgrywają istotną rolę przy tworzeniu produktów turystycznych na poziomie lokalnym.

Jeśli chodzi o dostępność w województwie podkarpackim infrastruktury i produktów turystycznych, w tym transportu, hoteli, restauracji i atrakcji turystycznych, dla turystów z niepełnosprawnością, odpowiedzi respondentów były bardzo zróżnicowane (od niedostępnych, bo bardzo dostępne). Jest to zapewne związane ze zróżnicowanym poziomem zabudowy i rozwoju infrastruktury, o którym była mowa wcześniej.

Udział turystyki w gospodarce

Turystyka może odgrywać istotną rolę w rozwoju gospodarczym. Po pierwsze, przyciąganie turystów do danego regionu generuje wzrost popytu na dobra i usługi, co stymuluje rozwój lokalnych przedsiębiorstw, takich jak hotele, restauracje, sklepy, organizatorzy wycieczek czy rzemiosło lokalne. To z kolei prowadzi do tworzenia miejsc pracy i zwiększania dochodów dla mieszkańców regionu. Po drugie, turystyka może przyczyniać się do dywersyfikacji gospodarczej, zmniejszając zależność od jednej gałęzi przemysłu. Regiony oparte na turystyce często rozwijają różnorodne sektory, takie jak kultura, sztuka, rzemiosło, rekreacja czy agroturystyka. Ponadto, turystyka może również wspierać rozwój infrastruktury, takiej jak drogi, lotniska, transport publiczny czy usługi komunalne, co przynosi korzyści zarówno turystom, jak i lokalnym mieszkańcom.

Istotne jest, aby w turystyce brały udział różne podmioty, włącznie z organizacjami pozarządowymi i osobami w ciężkiej sytuacji życiowej, oraz aby dochody turystyczne były sprawiedliwie i równomiernie dzielone.

Jak widzimy poniżej, w województwie podkarpackim istnieją programy dotyczące zwiększenia znaczenia turystyki w gospodarce oraz promocji produktów lokalnych. Nie jest jednak prowadzony monitoring udziału turystyki w gospodarce, co powinno być punktem wyjściowym do oceny efektywności w/w programów i dalszego planowania.

UDZIAŁ TURYSTYKI W GOSPODARCE

Program dotyczący zwiększenia znaczenia turystyki w gospodarce regionu	✓
Regularny monitoring udziału turystyki w gospodarce, w tym liczba i wydatki turystów, zatrudnienie, podatki, inwestycje itp.	✗
Program dot. promocji produktów lokalnych (żywności, rzemiosła, itp.)	✓
Wytyczne dot. wynajmu obiektów turystycznych i wynajmu krótkoterminowego w celach turystycznych	✗

2.3. Aspekty kulturowe

Ochrona dziedzictwa kulturowego jest nieodrębną częścią zrównoważonego rozwoju turystyki. Dziedzictwo kulturowe reprezentuje unikalną tożsamość i tradycje miejsca, co przyciąga turystów poszukujących unikalnych doświadczeń. Zachowując i promując dziedzictwo kulturowe (zarówno to historyczne jak i współczesne), destynacje turystyczne zachowują swoją autentyczność, co przyczynia się do zadowolenia odwiedzających i zachęca do dłuższych pobytów. Ponadto ochrona dziedzictwa kulturowego wzmacnia lokalne społeczności i wspiera rozwój społeczno-gospodarczy. Tworzy możliwości zatrudnienia, stymuluje przedsiębiorczość i dystrybuuje dochody, prowadząc do wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu i poprawy standardów życia. Dodatkowo, ochrona dziedzictwa kulturowego zapewnia długoterminową ochronę cennych aktywów kulturowych, zapobiegając zaniedbaniu i ich nieodwracalnej utracie.

Turystyka kulturowa, natomiast, promuje zrozumienie międzykulturowe, wspierając empatię i szacunek wśród odwiedzających i społeczności przyjmujących. Zapewniając platformę wymiany kulturowej, turystyka przyczynia się do pokojowego współistnienia i zmniejsza uprzedzenia kulturowe. Co więcej, włączenie dziedzictwa kulturowego do planowania i zarządzania turystyką umożliwia holistyczne i zrównoważone podejście.

Województwo podkarpackie wyróżnia się wyjątkowym potencjałem kulturowym, który wynika z jego historycznego położenia na styku różnych narodów, etniczności i wyznań. To zróżnicowane tło kulturowe zaowocowało bogactwem zabytków oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Region jest bogaty w zabytki architektoniczne, w tym historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, architekturę sakralną różnych wyznań, rezydencje, zamki i dwory, a także unikalne przykłady drewnianego budownictwa ludowego. Szczególnie cenne są drewniane kościoły i cerkwie, które są nie tylko świadectwem wielowyznaniowości regionu, ale także stanowią o jego tożsamości kulturowej. Województwo podkarpackie może się pochwalić wpisaniem na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO drewnianych kościołów i cerkwi, które są wyrazem wielokulturowości i historycznej różnorodności regionu. Ponadto, w regionie znajdują się Pomniki Historii oraz parki kulturowe, które podkreślają znaczenie zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Waga dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego jak i niematerialnego, została dostrzeżona zarówno w „Strategii rozwoju województwa podkarpackiego” jak i „Strategii rozwoju i komunikacji marketingowej turystyki”, głównie z punktu widzenia potencjału tworzenia produktów turystycznych i budowania wizerunku regionu. O ile jasne jest jaką rolę dziedzictwo kulturowe spełnia w rozwoju turystyki, nie do końca zrozumiałe jest, z w/w dokumentów, jak turystyka (w tym branża turystyczna) powinna przyczyniać się do zachowania dziedzictwa kulturowego.

Warto w tym miejscu dodać, iż jak wynika z odpowiedzi lokalnych organizacji turystycznych i gmin, ochrona i promocja kultury jest traktowana jako najważniejszy, obok jakości życia mieszkańców, aspekt przy tworzeniu produktów turystycznych. Zdecydowana większość respondentów zadeklarowała również, że posiada produkty turystyczne, które w sposób bezpośredni wspierają ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego.

W tabeli poniżej znajduje się lista programów i działań, które są oczekiwane od zrównoważonych destynacji turystycznych. Jak widać, województwo podkarpackie spełnia część

kryteriów. Nie posiada natomiast formalnie napisanych programów dotyczących ochrony i promocji materialnego i niematerialnego dziedzictwa, co powinno stanowić podstawę wszystkich pozostałych działań.

DZIEDZICTWO KULTUROWE

Uwzględnienie aspektów kulturowych w strategii rozwoju regionu	✓
Program/ polityka dotycząca ochrony i promocji materialnego dziedzictwa kulturowego	✗
Program/ polityka dotycząca ochrony i promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego	✗
Właściwe oznaczenia i informacja dla zwiedzających we wszystkich obiektach dziedzictwa kulturowego	✓
Ważność ochrony i promocji kultury przy tworzeniu nowych produktów turystycznych	✓

2.4. Zrównoważone zarządzanie destynacją

Turystyka będzie rozwijać się w sposób stabilny i przynosić dla regionu długotrwałe korzyści społeczno-gospodarcze, tylko w sytuacji, gdy zarządzana jest w sposób prawidłowy i kompleksowy. Kryteria zarządzania turystyką zrównoważoną dla destynacji turystycznych zakładają skoordynowane podejście do turystyki zrównoważonej, w tym zaangażowanie sektora prywatnego, publicznego i społeczeństwa obywatelskiego, oraz zdolność do zarządzania kwestiami społeczno-gospodarczymi, kulturowymi i środowiskowymi. Zrównoważona destynacja turystyczna powinna, między innymi:

- posiadać wieloletnią strategię zarządzania i plan działania, uwzględniający zasady zrównoważonego rozwoju;
- wdrożyć system monitorowania wpływu turystyki na społeczność lokalną, przyrodę i kulturę, a działania i rezultaty powinny być regularnie analizowane;
- świadomie zarządzać liczbą odwiedzających i ich aktywnością, uwzględniając równowagę pomiędzy potrzebami lokalnej gospodarki, mieszkańców i środowiska naturalnego;
- opracować plan zarządzania ryzykiem i sytuacjami kryzysowymi.

Województwo podkarpackie jako jedno z niewielu w Polsce, posiada „Strategię rozwoju i komunikacji marketingowej turystyki”, co samo w sobie jest dobrym sygnałem. Dokument ten nie uwzględnia natomiast tych wszystkich aspektów, które są istotne z punktu widzenia rozwoju zrównoważonego.

W tabeli poniżej znajduje się lista działań, które powinny być uwzględnione w strategii rozwoju turystyki; wyróżnione zostały te tematy, które, jak wynika z odpowiedzi ankietowanych, znalazły się w strategii rozwoju turystyki województwa podkarpackiego:

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU TURYSTYKI

Zarządzanie środowiskowe	✗
Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej	✗
Przeciwdziałanie zmianom klimatycznym	✗
Ochrona praw człowieka, w tym praw pracowniczych	✗
Ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego	✓
Wsparcie lokalnych towarów i przedsiębiorców	✓
Zdrowie i bezpieczeństwo turystów	✓

Strategia rozwoju i komunikacji marketingowej turystyki województwa podkarpackiego jest zbudowana wokół walorów przyrodniczych i kulturowych regionu jako podstawy rozwoju produktów turystycznych, które również stanowią główną motywację do odwiedzenia Podkarpacia.

Zabrakło natomiast analizy negatywnego jak i pozytywnego wpływu turystyki na środowisko, społeczność lokalną i kulturę, co powinno stanowić podstawę do opracowywania dalszych planów w zakresie rozwoju turystyki, takich jak rozbudowa infrastruktury turystycznej, zagospodarowania przestrzennego czy tworzenia produktów turystycznych. Nie zostało również określone, jaką rolę powinna odgrywać turystyka, w tym sektor prywatny, w zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, oraz co branża powinna robić, aby pomóc w osiągnięciu wojewódzkich celów środowiskowych oraz społeczno-gospodarczych.

Nie zostały także określone wskaźniki rozwoju zrównoważonego dla samej branży turystycznej ani nie ma wyznaczonej osoby odpowiedzialnej za te kwestie. Pozytywnym aspektem jest natomiast to, że w województwie podkarpackim przeprowadzona została inwentaryzacja aktywów turystycznych, w tym terenów przyrodniczych, obiektów kultury i elementów kultury niematerialnej, co jest ważnym punktem wyjścia do opracowania strategii rozwoju turystyki.

Gdyby w przyszłości województwo podkarpackie zdecydowało się na uzupełnienie strategii rozwoju turystyki, lub będzie opracowywało strategię na kolejne lata, warto uwzględnić następujące elementy:

- Kwestie społeczno-ekonomiczne, kulturowe, oraz problemy i zagrożenia środowiskowe.
- Analiza wpływu turystyki na środowisko naturalne, kulturę materialną i niematerialną oraz na społeczność lokalną
- Identyfikacja aktywów turystycznych, walorów przyrodniczych i kulturowych, i potencjalnych zagrożeń
- Zaangażowanie interesariuszy, w tym społeczności lokalnej, w planowanie i opracowanie strategii
- Wyznaczenie zespołu (organu) odpowiedzialnego za działania z zakresu rozwoju zrównoważonego
- Kluczowe wskaźniki efektywności, które dotyczą aspektów nie tylko gospodarczych, ale i przyrodniczych, kulturowych i społecznych
- System monitoringu i raportowania
- Strategia powinna być opublikowana i publicznie dostępna
- Strategia powinna być dopełniona planem działania, z zabezpieczonym budżetem na projekty z zakresu zrównoważonego rozwoju

W tabeli poniżej zestawienie działań w obszarze zarządzania destynacją turystyczną z punktu widzenia globalnych kryteriów turystyki zrównoważonej:

ZARZĄDZANIE ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJEM TURYSTYKI

Przeprowadzenie analizy wpływu turystyki na środowisko naturalne, społeczności lokalne, kulturę i tradycje	×
Inwentaryzacja aktywów turystycznych, w tym terenów przyrodniczych, obiektów kultury i elementów kultury niematerialnej	✓
Strategia ds. rozwoju turystyki, z uwzględnieniem kryteriów rozwoju zrównoważonego	×
Wyznaczona osoba/zespół ds. koordynacji działań w zakresie rozwoju zrównoważonego	×
Określone i monitorowane wskaźniki zrównoważonego rozwoju destynacji, w tym kwestie środowiskowe, gospodarcze i społeczne	×
Raport dot. realizacji strategii rozwoju turystyki, z uwzględnieniem aspektów rozwoju zrównoważonego publikowany raz w roku	×

Zarządzanie ruchem turystycznym i sezonowością

Kluczowym z punktu widzenia turystyki zrównoważonej jest świadome i planowe zarządzanie ruchem turystycznym i sezonowością. W województwie podkarpackim podejmowany jest już szereg działań mających na celu lepsze zarządzanie ruchem turystycznym. Między innymi, prowadzony jest regularnie monitoring ruchu turystycznego, w tym liczby, charakterystyki, preferencji i rodzaju aktywności turystów, co jest podstawą do bardziej zaawansowanych działań w tym zakresie.

Istnieje także program mający na celu zmniejszenie sezonowości ruchu turystycznego, a zmniejszenie sezonowości jest jednym z ważnych aspektów przy tworzeniu produktów turystycznych na poziomie lokalnym.

Jak widać w tabeli poniżej, jest jednak szereg działań, które nie zostały wdrożone w województwie podkarpackim, a które wpłynęłyby pozytywnie na równomiernie rozłożenie ruchu turystycznego, w czasie i przestrzeni, oraz bardziej odpowiedzialne zachowania turystów. Przede wszystkim zabrakło analizy pojemności terenów turystycznych, co powinni stanowić podstawę regulowania ruchem na terenach najczęściej odwiedzanych przez turystów.

ZARZĄDZANIE RUCHEM TURYSTYCZNYM I SEZONOWOŚCIĄ

Monitoring ruchu turystycznego, w tym liczby, charakterystyki, preferencji i rodzaju aktywności turystów	✓
Analiza poziomu zadowolenia turystów, w tym zadowolenia ze stanu środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego	✓
Obliczenie pojemności (ang. carrying capacity) kluczowych i najbardziej wrażliwych terenów turystycznych	✗
Opracowanie systemu (procedury) regulującego ruchem turystycznym, aby uniknąć nadmiernego zgromadzenia ludzi	✗
Opracowanie planu mającego na celu zmniejszenie sezonowości ruchu turystycznego	✓
Opracowane i promowane zasady postępowania na terenach wrażliwych przyrodniczo lub kulturowo	✗
Aktualizowanie treści strony internetowej i materiałów promocyjnych w zależności od sezonu	✗

Komunikacja i marketing

Nierozłączną częścią zarządzania turystyką zrównoważoną jest komunikacja i marketing. W praktyce, zrównoważony marketing destynacji turystycznej polega na tworzeniu i promowaniu tych atrakcji, produktów i usług turystycznych, które respektują środowisko naturalne, kulturę i tradycje lokalnych społeczności oraz przynoszą korzyści gospodarcze. Destynacje turystyczne, korzystając z różnych kanałów komunikacji, takich jak strony internetowe, media społecznościowe, kampanie reklamowe i informacyjne, starają się przekazać rzetelne informacje na temat swojego zrównoważonego podejścia do turystyki. Promują również edukację zarówno mieszkańców jak i turystów, zachęcając ich do odpowiedzialnego zachowania, poszanowania miejsc i kultur oraz wspierania lokalnej gospodarki.

Zrównoważony marketing destynacji turystycznej ma na celu budowanie pozytywnego wizerunku destynacji, przyciąganie turystów świadomych i odpowiedzialnych, oraz zachęcanie do długoterminowego i zrównoważonego rozwoju turystyki. Jest to istotne dla zapewnienia harmonijnego rozwoju destynacji, ochrony jej unikalnych zasobów i zadowolenia zarówno turystów, jak i lokalnych mieszkańców.

Mieszkańcy

Województwo podkarpackie aktywnie zwiększa świadomość społeczną i ekologiczną mieszkańców. Jak wynika z badania, w przeciągu ostatniego roku przeprowadzono szereg wydarzeń lub kampanii informacyjnych na temat aspektów związanych z ochroną środowiska, w tym zmian klimatycznych, promocją ekologicznego stylu życia oraz lokalnej kultury i tradycji. Warto rozważyć w przyszłości przeprowadzenie podobnych kampanii dotyczących planów rozwoju i inwestycji w sektorze turystycznym, oraz możliwości zatrudnienia w sektorze turystycznym, które zwiększyłyby udział mieszkańców w kształtowaniu turystyki w regionie.

ZAANGAŻOWANIE MIESZKAŃCÓW

Prawa człowieka	✕
Zmiany klimatyczne	✓
Ekologiczny tryb życia	✓
Lokalna kultura i tradycje	✓
Plany rozwoju i inwestycji w sektorze turystycznym	✕
Zatrudnienie w sektorze turystycznym	✕

Branża turystyczna

Jak wynika z danych uzyskanych podczas niniejszego badania, województwo podkarpackie podejmowało próby angażowania branży turystycznej w aspekty rozwoju zrównoważonego. W przeciągu ostatnich 12 miesięcy, były przeprowadzone liczne akcje, spotkania lub szkolenia dla sektora turystycznego na temat standardów turystyki zrównoważonej, promocji dziedzictwa kulturowego oraz możliwości współpracy branży turystycznej z organizacjami pozarządowymi. W przyszłości warto przeprowadzić akcje informacyjne lub szkolenia pogłębione, na przykład z zakresu zarządzania środowiskowego i certyfikacji turystyki zrównoważonej.

ZAANGAŻOWANIE BRANŻY TURYSTYCZNEJ

Standardy turystyki zrównoważonej	✓
Certyfikacja turystyki zrównoważonej	✗
Zarządzanie odpadami	✗
Zarządzanie energią	✗
Zmiany klimatyczne	✗
Dobrostan zwierząt i ich wykorzystanie w turystyce	✗
Tworzenie dobrych warunków pracy	✗
Integracja elementów kultury w produkty turystyczne	✓
Możliwości współpracy branży turystycznej z organizacjami pozarządowymi	✓

Turyści

Województwo podkarpackie przeprowadziło również kampanie promocyjne i informacyjne skierowane do turystów na temat tego jak wspierać społeczności lokalne oraz jak zachowywać się na terenach wrażliwych przyrodniczo. W przyszłości rekomenduje się przeprowadzenie podobnych działań, które zachęciłyby odwiedzających do wyboru najbardziej ekologicznych i społecznie odpowiedzialnych firm turystycznych (hotelu, restauracji, biur podróży) Podkarpacia.

ZAANGAŻOWANIE TURYSTÓW

Najbardziej ekologiczne i społecznie odpowiedzialne firmy turystyczne (hotele, restauracje i biura podróży)	×
Jak podróżować ekologicznie	×
Jak wspierać społeczność lokalną	✓
Jak się właściwie zachowywać na terenach wrażliwych przyrodniczo (tereny zielone, chronione)	✓
Jak się właściwie zachowywać na terenach wrażliwych kulturowo (np. kościoły)	×

3. PRAKTYKI WDRAŻANE PRZEZ FIRMY I ATRAKCJE TURYSTYCZNE WOJEWÓDZTWA PODKARPACCKIEGO

3.1. Zarządzanie środowiskowe

ODPADY

Firmy turystyczne z województwa podkarpackiego coraz bardziej dostrzegają potrzebę dbania o środowisko i wprowadzają różne praktyki związane z zarządzaniem odpadami. Tylko jedna firma zaznaczyła, że nie podejmuje żadnych działań w tym zakresie. Zdecydowana większość ankietowanych prowadzi segregację odpadów na przynajmniej trzy kategorie oraz zapewnia bezpieczną utylizację odpadów niebezpiecznych. Część ankietowanych firm ograniczyła również wydruk materiałów reklamowych do minimum oraz korzysta z papieru z recyklingu.

Większość ankietowanych nie oferuje klientom żadnych jednorazowych przedmiotów z tworzyw sztucznych oraz dąży do konsekwentnego zmniejszania ilości jednorazowych przedmiotów, zwłaszcza jednorazowego plastiku. Wśród najczęściej wymienianych przedmiotów, które przedsiębiorstwa turystyczne wciąż oferują swoim klientom, znalazły się jednorazowe torebki z herbatą, kawą lub cukrem, miniaturowe zestawy kosmetyków i jednorazowe klapki.

Działania w celu zmniejszenia odpadów żywnościowych podejmuje natomiast jedynie kilka wśród ankietowanych firm. Zaledwie kilka firm prowadzi również monitoring ilości odpadów, posiada plan dotyczący zarządzania odpadami oraz stawia cele w tym zakresie.

Pokazuje to niespójność w zarządzaniu odpadami, która może wynikać z braku wiedzy lub świadomości w tym zakresie. Warto zatem edukować branżę turystyczną na temat instrumentów, które pomogą skuteczniej zarządzać odpadami oraz pomoże zrozumieć rentowność takich działań, co w dłuższej perspektywie przyczyni się do rozwoju gospodarki cyklu zamkniętego.

ENERGIA

Działania na rzecz zmniejszenia zużycia energii są obok segregacji odpadów, najczęstszymi praktykami z zakresu zarządzania środowiskowego wśród firm w województwa podkarpackiego. Można podejrzewać, że w dużym stopniu, na popularność podkarpackiego rozwiązań wpływ mają kwestie finansowe.

Zdecydowana większość ankietowanych podejmuje przynajmniej jedno działania w zakresie zarządzania energią. Wśród najczęstszych praktyk wymieniane były: regularne sprawdzanie stanu technicznego sprzętów (aby zapobiec awariom), wykorzystywanie sprzętów energooszczędnych (w tym lamp) oraz wykorzystywanie czujników ruchu.

Nieco ponad połowa ankietowanych monitoruje i analizuje także poziom zużycia energii przynajmniej raz w miesiącu. Można by stwierdzić, że połowa ankietowanych to dobry wynik, ale z drugiej – bez monitoringu niemożliwa jest ocena efektywności energetycznej i skuteczności działań firmy. Monitoring i analiza zużycia powinny być podstawowym działaniem, które podejmują wszystkie firmy z branży turystycznej.

Znacząca część ankietowanych przedsiębiorstw zadeklarowała, że przynajmniej część energii pochodzi ze źródeł odnawialnych. Część z nich stawia również cele ilościowe w zakresie ograniczenia ilości zużywanej energii.

Wśród pozostałych, mniej popularnych praktyk, wymieniane były: stosowanie włączników prądu na kartę oraz zachęcanie klientów do oszczędzania energii.

Podsumowując, firmy turystyczne z województwa podkarpackiego podejmują różnorakie działania na rzecz zwiększenia efektywności energetycznej i oszczędzania energii. Zaangażowanie firm w tym zakresie jest jednak bardzo zróżnicowane, co wskazuje na potrzebę lepszej komunikacji i edukacji na temat zarządzania energią.

WODA

W zakresie zarządzania wodą, wyniki badania są również pozytywne choć mniej jednoznaczne. Zdecydowana większość firm biorących udział w badaniu sprawdza regularnie stan techniczny sprzętów oraz monitoruje poziom zużycia wody przynajmniej raz w miesiącu. Część z nich wykorzystuje także urządzenia obniżające zużycie wody, takie jak toalety z podwójną spłuczką i aeratory strumieniowe. Wśród obiektów noclegowych, powszechna jest również polityka ograniczająca niepotrzebne pranie ręczników i pościeli. Kilku ankietowanych wykorzystuje technologie i procedury, które minimalizują zużycie wody w pralniach i basenach.

Wśród ankietowanych jedynie pojedyncze przedsiębiorstwa określają ilościowe cele dotyczące zużycia wody oraz tylko dwie zadeklarowały, że odzyskują i ponownie wykorzystują wodę szarą.

Z analizy wynika, że przedsiębiorstwa turystyczne coraz częściej wdrażają praktyki w zakresie zarządzania wodą, które są stosunkowo łatwe do wdrożenia i dają szybkie rezultaty. Jednak bardziej zaawansowane i kosztowne rozwiązania są rzadziej stosowane, chociaż mogą przynieść znaczne korzyści w dłuższej perspektywie.

TRANSPORT

Zdecydowana większość ankietowanych firm nie podejmuje żadnych działań w zakresie ekologizacji transportu. Pojedyncze firmy korzystają z samochodów elektrycznych lub hybrydowych oraz dostosują rozmiar pojazdu do ilości klientów.

Żadne z ankietowanych przedsiębiorstw nie promuje ekologicznych środków transportu ani wśród klientów ani wśród swoich pracowników. Żadna firma nie szkoli również kierowców na temat tego jak jeździć ekologicznie.

W kontekście zmian klimatycznych, kluczowe jest większe zaangażowanie firm turystycznych w obszarze ekologizacji transportu oraz promocji niskoemisyjnych środków transportu zarówno wśród klientów jak i pracowników. Istotne jest zarówno zwiększenie ilości pojazdów elektrycznych, jak i promowanie transportu publicznego czy podróży rowerowych. To może przyczynić się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i negatywnego wpływu turystyki na środowisko.

3.2. Aspekty społeczno-gospodarcze

ZATRUDNIENIE I PRAWA PRACOWNICZE

Wśród respondentów, tylko jedna firma przyznała, że nie w pełni przestrzega prawo pracy. Wszyscy pozostali respondenci zadeklarowali, że

- w pełni przestrzegają Kodeks Pracy;
- wszyscy pracownicy posiadają formalne umowy, takie jak umowa o pracę lub umowa zlecenie;
- wypłacają wszystkim pracownikom pensję na poziomie, który wystarcza na utrzymanie;
- nie dyskryminują pracowników bez względu na płeć, wiek czy inne aspekty;
- nie zatrudniają osób poniżej 16 roku życia.

Zdecydowana większość ankietowanych poinformowała, że zatrudnia osoby z niepełnosprawnością.

Jeśli chodzi o pochodzenie pracowników, prawie wszystkie ankietowane przedsiębiorstwa zadeklarowały, że blisko 100% pracowników pochodzi z województwa podkarpackiego. Taki rezultat to bardzo dobry sygnał i dowód na to, że firmy preferują zatrudnienie lokalne.

Na podstawie zebranych odpowiedzi można stwierdzić, że praktycznie wszystkie przedsiębiorstwa z branży turystycznej województwa podkarpackiego, które wzięły udział w badaniu, przestrzegają Kodeks Pracy w Polsce i zapewniają dobre warunki pracy. W tym miejscu warto dodać, że analiza została przeprowadzona wyłącznie

na podstawie deklaracji firm, a aspekty formalno-prawne nie były możliwe do zweryfikowania.

DZIAŁANIA PROSPOŁECZNE

Na podstawie odpowiedzi dotyczących wspierania organizacji pozarządowych i działań niekomercyjnych, można stwierdzić, że firmy najczęściej angażują się w projekty i inicjatywy związane zarówno z ochroną i promocją kultury, jak i projekty społeczne, takie jak walka z ubóstwem czy nierównościami społecznymi. Projekty związane z ochroną przyrody są zdecydowanie mniej popularne.

W działania niekomercyjne angażują jednak nie wszystkie firmy. Zwiększenie zaangażowania sektora prywatnego we wsparcie organizacji pozarządowych i projektów prospołecznych przyczyniłoby się do tworzenia pozytywnych efektów społecznych, a także budowania lepszego wizerunku całej destynacji w dalszej perspektywie.

DOSTĘPNOŚĆ DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Zdecydowana większość ankietowanych zadeklarowała, że ich obiekt / usługi są dostosowane dla osób z niepełnosprawnościami, co wpisuje się do obrazu województwa podkarpackiego jako regionu dostępnego dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Trochę gorzej sytuacja wygląda z informowaniem poprzez strony internetowe/materiały marketingowe na temat poziomu dostępności dla osób z różnym stopniem i rodzajem niepełnosprawności. Prawie połowa respondentów nie publikuje takich informacji, nawet jeśli ich obiekt/usługi są dostępne.

POLITYKA ZAKUPOWA

Prawie połowa ankietowanych firm nie posiada formalnie napisanej polityki zakupowej. Wśród tych które ją posiadają, większość uwzględnia kryteria społeczne, takie jak preferowanie produktów lokalnych i posiadanie certyfikatów Fair Trade. Część bierze również pod uwagę kryteria ekologiczne, takie jak klasa energetyczna czy opakowania przydatne do recyklingu.

Jeśli chodzi o miejsce pochodzenia, większość firm zadeklarowała, że przynajmniej połowa zakupowanych produktów żywnościowych to produkty pochodzące z Polski, co jest dobrym sygnałem.

Zrównoważone łańcuchy dostaw to jeden z efektywnych instrumentów, które wpływają na poziom ekologizacji i odpowiedzialności społecznej każdego przedsiębiorstwa. Warto zachęcać firmy z województwa podkarpackiego do opracowania polityk zakupowych,

które uwzględniają aspekty ekologiczne i społeczne. Jest to kluczowe dla ochrony środowiska, promowania sprawiedliwości i etyki w łańcuchu dostaw, a także wzmocnienia wizerunku firmy jako odpowiedzialnej i etycznej. Takie podejście może przynieść również korzyści finansowe poprzez oszczędności wynikające ze zmniejszenia zużycia zasobów i kosztów utylizacji odpadów, a także zmniejszenie ryzyka związanego z naruszeniami praw człowieka czy karami prawnymi. Dodatkowo, wspieranie lokalnych dostawców zorientowanych na zrównoważone praktyki może przyczynić się do rozwoju lokalnej gospodarki i innowacji.

3.3. Aspekty kulturowe

PROMOCJA WALORÓW KULTUROWYCH

Bardzo pozytywnie można ocenić zaangażowanie branży turystycznej w promocję dziedzictwa kulturowego. Zdecydowana większość respondentów zadeklarowała praktykowanie kilku działań w tym obszarze. Prawie wszystkie firmy informują klientów na temat walorów kulturowych regionu.

Wśród innych praktyk wymienione zostały: wsparcie lokalnych artystów i rzemieślników; umożliwienie klientom kupna pamiątek powstałych w regionie; organizacja lub promocja aktywności pokazujących autentyczną kulturę i tradycje regionu oraz wykorzystanie elementów kultury lokalnej w wystroju wnętrz lub ubiorze pracowników.

Ankietowani podzielili się także przykładami prowadzonych inicjatyw, w tym m.in. akcje promujące kulturę regionu, współpraca z lokalnymi władzami i organizacjami kulturowymi, organizacja koncertów dla lokalnej społeczności.

3.4. Zrównoważone zarządzanie

POLITYKA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Zdecydowanie najslabiej prezentują się firmy województwa podkarpackiego w obszarze zarządzania zrównoważonym rozwojem. Do podstawowych dokumentów, które powinny posiadać firmy dbające o rozwój zrównoważony, można wymienić dokumenty dotyczące:

- ochrony środowiska/ zarządzania ekologicznego (np. polityka ekologiczna, strategia, plan działania).
- zatrudnienia i zarządzania zasobami ludzkim (np. politykę HR, strategię HR, kodeks poszanowania praw człowieka i etyki)
- współpracy ze społecznością lokalną, wsparcia lokalnych przedsiębiorców oraz ochrony dziedzictwa kulturowego
- zasady bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia

Jedynie posiadanie tego ostatniego, tj. zasad bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia, zadeklarowała większość ankietowanych przedsiębiorstw. Część firm posiada także politykę zatrudnienia / HR. Jedynie pojedyncze firmy natomiast zadeklarowały posiadania dokumentów z zakresu ochrony środowiska czy współpracy ze społecznością lokalną.

Brak formalnych planów, strategii czy wytycznych z zakresu ochrony środowiska, zasobów ludzkich i społeczności lokalnych może świadczyć o niesystematycznym podejściu do rozwoju zrównoważonego.

KOORDYNATOR DS. ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Zdecydowana mniejszość respondentów posiada w swojej strukturze osoby odpowiedzialne za zarządzanie aspektami zrównoważonego rozwoju. Część firm posiada wyznaczonego koordynatora lub menedżera odpowiedzialnego za zarządzanie zasobami ludzkimi i ochronę praw człowieka. Kilka przedsiębiorstw posiada wyznaczoną osobę odpowiedzialną za współpracę ze społecznością lokalną i działaniami prospołecznymi. Prawie nikt natomiast nie ma osoby odpowiedzialnej za kwestie ochrony środowiska i zarządzania ekologicznego.

Warto w tym miejscu również dodać, że zaledwie w kilku firmach jest przynajmniej osoba, która posiada kwalifikacje w zakresie zarządzania turystyką zrównoważoną lub zrównoważonym rozwojem.

Posiadanie osób odpowiedzialnych za kwestie rozwoju zrównoważonego i kompetentnych w tym temacie, jest konieczne, aby firma działała zgodnie z globalnymi kryteriami turystyki zrównoważonej dla przedsiębiorstw.

WSPÓŁPRACA

Zdecydowanie lepiej sytuacja wygląda, jeśli chodzi o współpracę z innymi podmiotami. Wszyscy respondenci zadeklarowali, że ich przedsiębiorstwo w przeciągu ostatnich 12 miesięcy współpracowało przynajmniej z jedną organizacją o charakterze niekomercyjnym.

Najczęściej firmy z województwa podkarpackiego współpracują z lokalnymi lub regionalnymi organizacjami turystycznymi oraz instytucjami kultury. Większość respondentów współpracowała również z Punktami Informacji Turystycznej, organizacjami pozarządowymi oraz uniwersytetami/ placówkami oświatowymi. Wiele firm nawiązało także współpracę z Jednostkami Samorządu Terytorialnego oraz przedstawicielami mieszkańców/ społeczności lokalnych.

Można mieć nadzieję, że firmy z województwa podkarpackiego będą dalej współpracować z administracją publiczną, organizacjami pozarządowymi i innymi grupami interesariuszy, ponieważ taka współpraca umożliwia skoordynowane i efektywne podejście do zarządzania turystyką i jej zrównoważonego rozwoju, które uwzględnia różnorodne perspektywy i potrzeby lokalnych społeczności.

KOMUNIKACJA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Jeśli chodzi o komunikację i promocję zrównoważonego rozwoju, większość respondentów zadeklarowała przynajmniej jedno działanie w tym kierunku. Najczęściej wymienianą praktyką było informowanie klientów o tym jak wspierać społeczności lokalne. Część firm informuje również gości o tym, jak szanować miejscową ludność i kulturę (np. jak się odpowiednio ubrać, odwiedzając kościoły czy tereny wiejskie).

Kilka przedsiębiorstw aktywnie promują wśród klientów najbardziej ekologiczne / odpowiedzialne produkty i usługi (np. poprzez specjalne oznaczenia w katalogu, na stronie internetowej, w menu, itp.) oraz informują klientów o tym, jak podróżować bardziej ekologicznie.

Pojedynczy respondenci informują gości na temat działań firmy z zakresu ochrony środowiska i odpowiedzialności społecznej biznesu podczas pobytu (np. informacja widoczna na recepcji i w pokojach hotelowych, informacja przekazywana ustnie przez przewodnika w trakcie wycieczek, itp.). Żadne z przedsiębiorstw nie posiada natomiast takiej informacji na swojej stronie internetowej ani nie publikuje raportu niefinansowego. Biorąc pod uwagę aktualne tendencje i nowe unijne uregulowania prawne, jest to obszar, nad którym firmy z województwa podkarpackiego powinny popracować.

CERTYFIKACJA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Na koniec, warto zaznaczyć, iż żadna z firm biorących udział w badaniu nie posiada żadnego z uznanych międzynarodowo certyfikatów* w zakresie turystyki zrównoważonej bądź zrównoważonego zarządzania.

Wśród międzynarodowo-uznanych certyfikatów potwierdzających działania firm w zakresie turystyki zrównoważonej, zarządzania ekologicznego oraz odpowiedzialności społecznej biznesu można wymienić:

- Certyfikaty rekomendowane przez Światową Radę Turystyki Zrównoważonej, m.in. Green Globe, Green Key, Good Travel Seal, Travelife
- Certyfikaty ISO: ISO 14001, ISO 26000:2010
- Inne międzynarodowe, np. LEED, EU Ecolabel, Certyfikat B Corp

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że certyfikacja przedsiębiorstw w zakresie rozwoju zrównoważonego jest coraz ważniejsza, zarówno z punktu widzenia wizerunku firmy jak i odpowiedzi na zmieniające się wymogi prawne w Unii Europejskiej. Taka certyfikacja nie tylko wyróżnia firmę na tle konkurencji, ale także buduje zaufanie wśród konsumentów, którzy coraz częściej poszukują ofert turystycznych zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju. Ponadto, posiadanie certyfikatu może prowadzić do zwiększenia efektywności operacyjnej, redukcji kosztów poprzez oszczędność zasobów i lepsze zarządzanie ryzykiem. W dłuższej perspektywie, firmy certyfikowane jako zrównoważone mogą korzystać z długoterminowych korzyści, takich jak lojalność klientów, pozytywny wizerunek marki oraz przewaga konkurencyjna na rynku, który staje się coraz bardziej świadomy ekologicznie i społecznie.

Podsumowując, wyniki badania wskazują, że zdecydowana większość przedsiębiorstw turystycznych z województwa podkarpackiego działa w zgodzie z polskim Kodeksem Pracy, oferuje godne warunki zatrudnienia, podejmuje przynajmniej podstawowe działania w zakresie zarządzania ekologicznego, a także prowadzi działania na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego. Najsłabiej przedstawia się obszar zarządzania zrównoważonego, w tym komunikacji i zaangażowania klientów w aspekty ochrony środowiska i odpowiedzialności społecznej biznesu. Można wnioskować, że firmy działają intuicyjnie i nie posiadają systematycznego, strategicznego podejścia do zarządzania rozwojem zrównoważonym ani konkretnych celów związanych ze zmniejszeniem swojego negatywnego, i zwiększeniem pozytywnego wkładu w ochronę środowiska, kultury i w rozwój społeczności lokalnej.

PRAKTYKI NAJCZĘŚCIEJ WDRAŻANE PRZEZ ANKIETOWANE FIRMY

Poniżej znajduje się lista praktyk najczęściej wymienianych przez respondentów.

ZARZĄDZANIE ŚRODOWISKOWE

- Segregacja śmieci
- Prawidłowa utylizacja odpadów niebezpiecznych
- Sprawdzanie stanu sprzętu, aby zapobiec awariom oraz zapewnić ich sprawne działanie i szczelność
- Wykorzystanie sprzętów energooszczędnych
- Monitoring poziomu zużycia energii
- Wykorzystanie urządzeń obniżających zużycie wody

PRACOWNICY I DZIAŁANIA PROSPOŁECZNE

- Przestrzeganie Kodeksu Pracy
- Formalne zatrudnienie
- Płaca, która zapewnia środki wystarczające na utrzymanie
- Brak dyskryminacji pracowników
- Lokalne zatrudnienie
- Dostępność dla osób z niepełnosprawnościami
- Informowanie klientów o tym, jak wspierać społeczność lokalne

KULTURA

- Informowanie klientów na temat walorów kulturowych regionu, i o tym jak szanować miejscową kulturę
- Wsparcie lokalnych artystów i rzemieślników
- Umożliwienie kupna lokalnych pamiątek
- Organizacja lub promocja wycieczek i aktywności, które pokazują kulturę i tradycje

ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE

- Dokument regulujący zasady bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia
- Współpraca z różnymi instytucjami (m.in. lokalne i regionalne organizacje turystyczne, uniwersytety, organizacje pozarządowe)
- Posiadanie w zespole osób odpowiedzialnych za zatrudnienie i ochronę praw człowieka

WAŻNE PRAKTYKI, KTÓRE NIE SĄ WDRAŻANE

Poniżej zebrane zostały praktyki wdrażane przez organizacje turystyczne rzadko lub wcale, a które są krytycznie ważne z punktu widzenia rozwoju turystyki zrównoważonej na poziomie regionu, i dla zapewnienia prawidłowego rozwoju przedsiębiorstw. Są to obszary, z których powinno się zacząć, jeśli chcemy rozwijać turystykę zrównoważoną.

WYZNACZENIE KOORDYNATORA DS. ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO

Aby można było mówić o zrównoważonym zarządzaniu przedsiębiorstw, kluczowe jest, aby w firmie znajdowała się osoba odpowiedzialna za ten obszar. Może to być jedna osoba, zespół lub kilka stanowisk odpowiedzialnych za kwestie takie jak ochrona środowiska, ochrona praw pracowniczych oraz współpraca ze społecznościami lokalnymi. W zależności od rozmiaru i potrzeb, firmy tworzą nowe stanowiska pracy lub włączają działania z zakresu rozwoju zrównoważonego w sferę odpowiedzialności menadżerów już zatrudnionych.

Wyznaczenie koordynatora lub osoby odpowiedzialnej za aspekty zrównoważonego rozwoju w firmach jest istotne z kilku powodów:

- **Utrzymanie zgodności z przepisami i regulacjami:** W dzisiejszych czasach wiele krajów wprowadza przepisy i regulacje związane z ochroną środowiska, etyką pracy i społeczną odpowiedzialnością biznesu. Osoba odpowiedzialna za zrównoważony rozwój w firmie monitoruje zmiany w przepisach i pomaga w zapewnieniu, że firma działa zgodnie z obowiązującymi normami.
- **Reputacja i wizerunek:** Firmy, które angażują się w działania związane ze zrównoważonym rozwojem, mogą cieszyć się lepszym wizerunkiem w oczach klientów, inwestorów i społeczności. Koordynator ds. zrównoważonego rozwoju pomaga budować pozytywny wizerunek firmy poprzez transparentność, zaangażowanie społeczne i dbałość o środowisko.
- **Efektywność operacyjna:** Wdrażanie praktyk zrównoważonego rozwoju może prowadzić do bardziej efektywnego wykorzystywania zasobów, zmniejszenia odpadów, oszczędności energii i innych korzyści operacyjnych. Koordynator ds. zrównoważonego rozwoju może identyfikować obszary, w których firma może wprowadzić ulepszenia w celu osiągnięcia większej efektywności.
- **Zaangażowanie interesariuszy:** Koordynator ds. zrównoważonego rozwoju może angażować różne grupy interesariuszy, takie jak pracownicy, klienci, dostawcy i społeczność lokalna, w procesy związane z zrównoważonym rozwojem. To może prowadzić do większego zaangażowania i lojalności ze strony tych grup.
- **Długoterminowa strategia:** Zrównoważony rozwój skupia się na równowadze pomiędzy ekonomicznymi, społecznymi i środowiskowymi aspektami działalności firmy. Osoba odpowiedzialna za te kwestie może pomagać w opracowaniu

długoterminowych strategii, które uwzględniają te trzy wymiary, przyczyniając się do trwałego sukcesu firmy.

- **Ryzyko i zarządzanie kryzysowe:** Działania związane ze zrównoważonym rozwojem mogą pomóc w minimalizowaniu ryzyka związanego z potencjalnymi problemami ekologicznymi, społecznymi lub etycznymi. Koordynator ds. zrównoważonego rozwoju może być kluczową osobą w przygotowywaniu planów zarządzania kryzysowego i reagowania na potencjalne sytuacje kryzysowe.

Podsumowując, osoba odpowiedzialna za aspekty zrównoważonego rozwoju w firmie pełni rolę kluczowego doradcy, katalizatora zmian i strażnika wartości związanych z odpowiedzialnym prowadzeniem biznesu. Jej obecność pomaga firmie osiągać cele zrównoważonego rozwoju i wykorzystywać szanse, jakie niesie ze sobą ten podejście.

Ważne jest, aby osoba (zespół), odpowiedzialny za kwestie rozwoju zrównoważonego posiadała odpowiednie kwalifikacje w tym zakresie.

Kolejnym krokiem jest również zwiększenie wiedzy i zaangażowanie wszystkich pracowników w firmie, bez wsparcia których, wdrożenie rozwiązań z zakresu rozwoju zrównoważonego będzie niemożliwe.

RAPORTOWANIE NIEFINANSOWE

Raportowanie niefinansowe, znane również jako raportowanie zrównoważone (lub raportowanie ESG), to proces gromadzenia, mierzenia, analizy i komunikowania informacji dotyczących działań i wyników organizacji w zakresie zrównoważonego rozwoju społecznego, ekologicznego i zarządzania. Obejmuje ono szeroki zakres aspektów, takich jak wpływ na środowisko, praktyki społeczne, zarządzanie zasobami ludzkimi, zaangażowanie społeczności lokalnej, etyka biznesu i wiele innych.

5 stycznia 2023 r. weszła w życie dyrektywa o sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju. O ile w pierwszej kolejności obowiązkiem zostały objęte największe spółki giełdowe, to w kolejnych latach grupa przedsiębiorstw objętych tym obowiązkiem będzie się zwiększać. Aby przygotować się na nadchodzące zmiany, firmy z branży turystycznej już teraz powinny podjąć pierwsze kroki w tym kierunku, np.:

- Opracować system raportowania niefinansowego, który uwzględnia kluczowe aspekty zrównoważonego rozwoju, takie jak efektywność energetyczna, zużycie wody, zarządzanie odpadami, wsparcie społeczności lokalnej itp.
- Regularnie monitorować i oceniać postępy w realizacji celów zrównoważonego rozwoju oraz komunikować o wynikach w formie publicznych raportów oraz informacji udostępnianych na stronie internetowej firmy.
- Włączyć wymagania raportowania niefinansowego do polityki i strategii firmy, aby stworzyć strukturalne podejście do monitorowania i raportowania aspektów zrównoważonego rozwoju.

KOMPLEKSOWY MONITORING ŚRODOWISKOWY

Monitoring i wyznaczanie celów związanych z redukcją zużycia energii, wody i zmniejszenia ilości odpadów pozwoli firmom zwiększyć efektywność pracy i zaoszczędzić. O ile firmy wdrażają rozwiązania dążące do redukcji zużycia zasobów naturalnych, nie jest to w systemowy sposób mierzone i monitorowane. Zwiększyć efektywność monitoringu środowiskowego można dzięki:

- Instalacji systemów monitorowania zużycia energii, wody i generowania odpadów, aby móc śledzić efektywność i identyfikować obszary do usprawnienia.
- Wytyczeniu celów ilościowych związanych z redukcją zużycia energii, wody i ilości odpadów oraz regularne monitorowanie postępów w ich realizacji.
- Zaangażowaniu pracowników w monitoring danych i raportowanie.

WYKORZYSTANIE I PROMOWANIE EKOLOGICZNYCH ŚRODKÓW TRANSPORTU

Popularyzowanie ekologicznych środków transportu, takich jak transport publiczny, rower, car sharing czy samochody elektryczne, pomaga zmniejszyć emisję gazów cieplarnianych i negatywny wpływ na klimat, ogranicza zanieczyszczenie powietrza. Są to istotne wyzwania dla Polski i całej Unii Europejskiej, i branża turystyczna ogrywa tu ważną rolę. Do przykładowych działań, które mogą podjąć firmy należą:

- Optymalizacja wykorzystania transportu w swoich działaniach operacyjnych, np. poprzez modernizację samochodów, ekologiczne zasady kierowania pojazdami, wykorzystanie samochodów elektrycznych, inteligentne planowanie tras wycieczkowych.
- Promowanie ekologicznych środków transportu i transportu publicznego wśród pracowników (zakup biletów miesięcznych dla pracowników, dofinansowanie kupna roweru, itp.).
- Zapewnienie alternatywnych środków transportu dla klientów, takich jak rowery, elektryczne hulajnogi, wynajem samochodów elektrycznych oraz ustanowienie stacji ładowania samochodów elektrycznych.
- Nawiązywanie partnerstw z lokalnymi dostawcami usług transportowych, którzy stosują ekologiczne rozwiązania, takie jak pojazdy elektryczne lub hybrydowe.
- Promowanie korzystania z transportu publicznego i zrównoważonych środków transportu, takich jak pociągi, autobusy czy carpooling, poprzez udostępnienie informacji o trasach, rozkładach jazdy itp. oraz zniżki dla klientów, którzy, na przykład, wybrali pociąg zamiast samochodu.

ZAKUPY LOKALNE I EKOLOGICZNE

Zrównoważone łańcuchy dostaw to holistyczne podejście do kwestii zaopatrzenia i branie odpowiedzialności za cały cykl życia produktu, wykraczając poza tradycyjne wskaźniki kosztów i wydajności, aby uwzględnić kwestie środowiskowe, społeczne i etyczne. U jego podstaw leży dążenie do zrównoważenia celów biznesowych z szerszym wpływem na społeczeństwo i planetę.

Firmy dbające o zrównoważone łańcuchy dostaw, powinny kierować się następującymi zasadami:

Skrócenie łańcuchów dostaw: W pierwszej kolejności, firmy powinny wybierać lokalne produkty i producentów. Transport towarów na krótszych dystansach prowadzi do zmniejszenia emisji dwutlenku węgla, a wspieranie lokalnych dostawców pobudza lokalną gospodarkę poprzez tworzenie miejsc pracy i wspieranie przedsiębiorczości. Ponadto, zwłaszcza w przypadku towarów łatwo psujących się, lokalne zaopatrzenie oznacza produkty świeższe i wyższej jakości. Krótsze łańcuchy dostaw to również łańcuchy bardziej odporne na zakłócenia.

Wybór zrównoważonych dostawców: Kolejnym aspektem, na który firmy powinny zwracać uwagę to kryteria środowiskowe i społeczne, tzn. aby dostawcy i produkty spełniały kryteria ekologiczne i etyczne. Dzięki temu, firmy mogą mieć pewność, że nie wspierają szkodliwych praktyk, takich jak degradacja środowiska czy praca w bardzo złych warunkach. Współpraca z etycznymi dostawcami może poprawić wizerunek marki firmy i przyciągnąć świadomych konsumentów. Co więcej, dostawcy, którzy priorytetowo traktują zrównoważony rozwój, są często bardziej odporni i elastyczni w obliczu wyzwań środowiskowych lub społecznych.

Wybór dostawców z pozytywnym wpływem społecznym: Firmy powinny rozważyć włączenie do swojego łańcucha dostaw organizacje, które poza wypełnieniem minimalnych kryteriów społecznych i środowiskowych, posiadają szerszą misję. Mogą to być przedsiębiorstwa społeczne, spółdzielnie, które zatrudniają osoby w trudnej sytuacji życiowej, lub inne organizacje, które reinwestują dochód w "dobre cele". Poza oczywistymi korzyściami wizerunkowymi, tacy niesztaampowi dostawcy często wnoszą nowe spojrzenie i innowacyjne rozwiązania, napędzane ich podejściem zorientowanym na misję.

W praktyce, firmom rekomenduje się:

- Opracowanie polityki zakupowej uwzględniającej kryteria zrównoważonego rozwoju, takie jak preferowanie lokalnych dostawców, produktów ekologicznych, certyfikowanych produktów Fair Trade, organizacji zorientowanych na misję itp.
- Współpracę z lokalnymi producentami i dostawcami, którzy stosują praktyki zrównoważonego rozwoju, takie jak uprawy organiczne, produkty recyklingowe itp.

- Włączenie aspektów zrównoważonego rozwoju do procesu wyboru dostawców i partnerów biznesowych, aby promować odpowiedzialność społeczną i ochronę środowiska w całym łańcuchu dostaw.
- Opracowanie "Kodeksu postępowania Dostawcy", w którym uwzględnia się aspekty ekologii i odpowiedzialności społecznej biznesu.

NIEWYKORZYSTANE MOŻLIWOŚCI

Niewykorzystane możliwości to zbiór praktyk, które są wdrażane przez firmy województwa podkarpackiego rzadko albo wcale, a pomogłyby im nie tylko stać się bardziej ekologicznymi i odpowiedzialnymi społecznie, ale również wpłynąć na ich konkurencyjność i rozpoznawalność.

Poniższe praktyki dotyczą przez wszystkim działań z zakresu marketingu i komunikacji. W związku z rosnącym popytem na produkty i usługi lokalne, etyczne i ekologiczne, oraz zwiększającą się świadomością turystów, w tym szczególnie osób z Niemiec i Europy Zachodniej, firmy które aktywnie komunikują aspekty zrównoważonego rozwoju, mają szansę zwiększyć lojalność swoich klientów i przyciągnąć nowych.

Informowanie klientów na temat działań firmy w zakresie ekologii i odpowiedzialności społecznej

- Opracowanie strategii komunikacji, która skupia się na prezentowaniu działań podejmowanych przez firmę w obszarze ochrony środowiska i odpowiedzialności społecznej.
- Włączenie informacji na temat ekologicznych i społecznych inicjatyw w materiałach marketingowych, na stronie internetowej i w mediach społecznościowych.
- Organizowanie wydarzeń i kampanii, które podkreślają zaangażowanie firmy w zrównoważony rozwój i zachęcają klientów do podejmowania ekologicznych działań.

Promowanie najbardziej ekologicznych i odpowiedzialnych produktów i usług

- Przeprowadzenie analizy oferty produktowej i usługowej w celu identyfikacji najbardziej ekologicznych i odpowiedzialnych opcji.
- Wyróżnianie tych produktów i usług w materiałach marketingowych oraz informowanie klientów o ich korzyściach dla środowiska i społeczeństwa.
- Współpraca z lokalnymi producentami, dostawcami i usługodawcami, którzy również kierują się zasadami zrównoważonego rozwoju.

Wykorzystanie elementów kultury lokalnej w wystroju wnętrz i ubiorze pracowników

- Dekorowanie wnętrz elementami kultury lokalnej, takimi jak regionalne motywy, sztuka i rzemiosło.
- Stworzenie spójnego wizerunku wizualnego, który odzwierciedla lokalny charakter i tożsamość.
- Promowanie lokalnych artystów i rzemieślników poprzez wykorzystanie ich wyrobów w wystroju wnętrz oraz umożliwienie im sprzedaży swoich produktów w firmowych sklepach lub punktach sprzedaży.

Uzyskanie certyfikatu turystyki zrównoważonej

- Przeprowadzenie oceny i analizy wymogów certyfikacji turystyki zrównoważonej, rekomendowanych przez Światową Radę Turystyki Zrównoważonej, np. Green Globe, Good Travel Seal, Green Key czy Travelife.
- Wdrażanie działań i praktyk zgodnych z kryteriami certyfikacyjnymi, aby spełnić standardy zrównoważonego rozwoju w branży turystycznej.
- Uzyskanie oficjalnych certyfikatów jako dowód zaangażowania firmy w zrównoważoną turystykę i wykorzystywanie ich w komunikacji z klientami.

Wprowadzenie tych działań może przynieść korzyści zarówno dla firm, jak i dla środowiska i społeczności lokalnej województwa podkarpackiego. Informowanie klientów o zaangażowaniu firmy w ekologię i społeczną odpowiedzialność pomaga budować zaufanie i przyciągać klientów, którzy są bardziej świadomi i preferują firmy o pozytywnym wpływie na świat. Promowanie najbardziej ekologicznych i odpowiedzialnych produktów i usług sprzyja wzrostowi popytu na tego rodzaju ofertę, co może przekładać się na większe zyski. Wykorzystanie elementów kultury lokalnej w wystroju wnętrz i ubiorze pracowników wpływa na tworzenie autentycznego doświadczenia turystycznego i wsparcie lokalnych artystów i rzemieślników. Natomiast certyfikacje turystyki zrównoważonej stanowią potwierdzenie wysiłków firmy w zakresie zrównoważonego zarządzania, co buduje reputację i wiarygodność w oczach klientów.

4. PODSUMOWANIE

4.1. Ocena ogólna

Województwo podkarpackie posiada szereg walorów przyrodniczych i kulturowych, lecz jako region pozostaje trochę niedoceniony a jego potencjał turystyczny – niewykorzystany. Z punktu widzenia rozwoju turystyki w sposób zrównoważony, daje to możliwości zaplanowania działań operacyjnych i promocyjnych w taki sposób, aby turystyka przynosiła maksymalne korzyści dla społeczności lokalnych, przy minimalnym negatywnym wpływie na środowisko.

Bardzo ważne jest jednak zrozumienie odpowiedzialności jakie ponosi region, który chce stworzyć swój wizerunek w głównej mierze wokół atrakcji przyrodniczych. Obowiązek ochrony przyrody w tym wypadku nie wynika tylko z potrzeby zachowania zasobów naturalnych dla przyszłych pokoleń, ale jest pewnego rodzaju obietnicą, którą daje się potencjalnym turystom i odwiedzającym Podkarpacie. O ile z badania wynika, że w województwie istnieje już sporo programów dbających o środowisko, klimat i zasoby naturalne, niejasna jest rola branży turystycznej w ich realizacji i jej wkładu w osiągnięciu wojewódzkich celów środowiskowych. Powinno się zacząć od analizy wpływu turystyki na środowisko, określenia maksymalnej presji oraz obszarów ryzyka, a następnie podjęcia działań, które zminimalizują te potencjalne zagrożenia. Rozwój turystyki zrównoważonej na terenach wrażliwych przyrodniczo wymaga bowiem szczególnego, holistycznego podejścia, które angażuje wszystkich interesariuszy. Jest to nie tylko kwestia odpowiedzialności, ale i długoterminowej strategii, która zapewni, że region będzie mógł promować swoje naturalne atrakcje przez wiele lat.

Województwo podkarpackie boryka się także z problemem nierównomiernego rozwoju, niskiej przedsiębiorczości i ukrytego bezrobocia. Turystyka ma potencjał stać się odpowiedzią na te wyzwania i ważnym motorem napędowym lokalnej gospodarki, przyczyniając się do realizacji Ósmego Celu Zrównoważonego Rozwoju ONZ, który promuje trwały wzrost gospodarczy, zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich. W regionie, gdzie bierność zawodowa jest znacząca, a poziom przedsiębiorczości niski, rozwój turystyki może stworzyć nowe miejsca pracy, zarówno bezpośrednio w sektorze usług turystycznych, jak i pośrednio w dziedzinach z nim związanych. Może to również pobudzić lokalną przedsiębiorczość poprzez wsparcie inicjatyw takich jak agroturystyka czy tworzenie atrakcji turystycznych, które wykorzystują unikalne cechy regionu.

// Aby zapewnić zrównoważony rozwój turystyki Podkarpacia niezbędne jest podejście holistyczne, które wykracza poza tworzenie nowych produktów turystycznych i działania promocyjne, obejmując także aspekty społeczne, ekonomiczne i środowiskowe.

Podkarpacie charakteryzuje się niskim stopniem urbanizacji i rozproszoną zabudową. Z punktu widzenia rozwoju zrównoważonego, daje to szansę na świadome planowanie inwestycji w infrastrukturę turystyczną i sieci komunikacyjne, tak aby poprawić jakość życia mieszkańców zachowując przy tym minimalną emisyjność i presję środowiskową. Rozwój ten może również przyczynić się do wyrównywania dysproporcji ekonomicznych w regionie, gdzie występuje zróżnicowanie jakości życia i niższe średnie wynagrodzenie w porównaniu z innymi regionami Polski. Ponadto, poprzez dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, turystyka może pomóc w zmniejszeniu luki kompetencyjnej i zwiększyć zatrudnienie wśród lokalnej społeczności. Inwestowanie w programy szkoleniowe dla mieszkańców regionu, szczególnie w obszarach związanych z ekoturystyką, kulturowym dziedzictwem i zarządzaniem środowiskiem, może pomóc w stworzeniu nowych miejsc pracy.

Aby jednak turystyka miała realny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy regionu, konieczne jest opracowanie niezbędnych programów dotyczących zaangażowania mieszkańców w rozwój turystyki. Włączenie społeczności lokalnej w procesy decyzyjne jest inwestycją w trwały i harmonijny rozwój turystyki, który przyniesie długofalowe korzyści zarówno dla mieszkańców, jak i odwiedzających.

Podsumowując, do efektywnego zarządzania turystyką w województwie podkarpackim niezbędne jest podejście holistyczne, które wykracza poza tworzenie nowych produktów turystycznych i działania promocyjne, obejmując także aspekty społeczne, ekonomiczne i środowiskowe, aby zapewnić zrównoważony rozwój regionu.

Zgodność z globalnymi kryteriami turystyki zrównoważonej

Badanie oceny wdrożenia zasad turystyki zrównoważonej w województwie podkarpackim było przeprowadzone w oparciu o globalne kryteria turystyki zrównoważonej opracowane przez Światową Radę Turystyki Zrównoważonej, o których mowa w pierwszej części tego raportu.

Na podstawie odpowiedzi przekazanych przez respondentów, zgodność rozwoju turystyki w województwie podkarpackim z globalnymi kryteriami turystyki zrównoważonej wygląda następująco:

OCHRONA I PROMOCJA KULTURY

ASPEKTY SPOŁECZNO-EKONOMICZNE

OCHRONA PRZYRODY I ZARZĄDZANIE ŚRODOWISKOWE

ZRÓWNOWAŻONE ZARZĄDZANIE

Aspekty kulturowe

Można z przekonaniem powiedzieć, że jedną z silnych stron województwa podkarpackiego z punktu widzenia wdrożenia zasad turystyki zrównoważonej są działania z zakresu ochrony i promocji kultury. Wszyscy respondenci, zarówno wśród organizacji turystycznych jak i sektora prywatnego deklarowali szereg programów i praktyk w tym obszarze. Zabrakło oceny wpływu turystyki na dziedzictwo kulturowe oraz programu dotyczącego zachowania kultury materialnej i niematerialnej, chociaż istnieje wiele produktów turystycznych, które je promują.

Silne strony

- + **Produkty turystyczne promujące kulturę i tradycje lokalne, oraz bezpośrednio wspierające ochronę dziedzictwa**
- + **Aktywne promowanie kultury przez sektor prywatny (od informowania klientów, przez wspieranie lokalnych artystów, po wykorzystanie elementów kultury w dizajnie)**
- + **Oznakowanie na obiektach dziedzictwa kulturowego**

Czego zabrakło

- **Brak oceny wpływu turystyki na kulturę materialną i niematerialną**
- **Brak dedykowanego programu chroniącego i promującego kulturę materialną**
- **Brak dedykowanego programu chroniącego i promującego kulturę niematerialną**

Aspekty społeczno-gospodarcze

Jeśli chodzi o sferę społeczno-gospodarczą, to wiele pozytywnych praktyk można zaobserwować wśród przedstawicieli branży turystycznej, takich jak przestrzeganie Kodeksu Pracy czy lokalne zatrudnienie. Na poziomie regionu natomiast, brakuje większości z programów i działań, które stanowią kryteria zrównoważonych destynacji turystycznych (od oceny wpływu turystyki na społeczności lokalne, poprzez udział mieszkańców w planowanie rozwoju turystyki, aż po monitoring udziału turystyki w gospodarce). Wyjątek stanowią programy mające na celu wsparcie i promocję lokalnych producentów, i zwiększenie znaczenia turystyki w gospodarce regionu (ocena efektywności tego programu jest jednak niemożliwa bez monitoringu udziału turystyki w gospodarce).

Silne strony

- + **Promocja lokalnych produktów i producentów**
- + **Program dot. zwiększenia znaczenia turystyki w gospodarce regionu**
- + **“Lokalne” zatrudnienie**
- + **Przestrzeganie praw pracowniczych**

Czego zabrakło

- **Brak oceny wpływu turystyki na społeczności lokalne**
- **Brak monitoringu udziału turystyki w gospodarce**
- **Minimalne zaangażowanie mieszkańców w planowanie i rozwój turystyki**
- **Brak oceny zadowolenia mieszkańców z turystyki**

Aspekty środowiskowe

Dość pozytywnie przedstawia się województwo podkarpackie z punktu widzenia ochrony przyrody i zarządzania środowiskowego. Istnieje bowiem szereg regionalnych programów i działań regulujących kwestie ochrony przyrody i działań w dziedzinie zmian klimatu. Biorąc pod uwagę fakt, iż dużą część województwa pokrywają tereny chronione oraz obszary górskie, niezmiernie istotne byłoby przeprowadzenie analizy wpływu turystyki na środowisko naturalne, oraz analiza pojemności i określenie wskaźników chłonności turystycznej. Pomimo programów wojewódzkich, zaangażowanie sektora prywatnego w kwestie ekologii i klimatu jest dość małe.

Silne strony

- + **Wojewódzki program rozwoju odnawialnych źródeł energii**
- + **Wojewódzki program przeciwdziałania zmianom klimatu**
- + **Programy dot. zmniejszenia zanieczyszczeń**
- + **Zmniejszenie i segregacja odpadów (na poziomie destynacji i przedsiębiorstw)**
- + **Praktyki mające na celu zmniejszenie zużycia wody i energii (w szczególności)**

Czego zabrakło

- **Brak analizy wpływu turystyki na środowisko naturalne**
- **Ograniczony monitoring aspektów środowiskowych**
- **Brak programów i działań dot. ekologizacji transportu**
- **Aspekty ochrony środowiska „niezbyt ważne” przy tworzeniu produktów turystycznych**
- **Minimalne wykorzystanie zielonych technologii przez firmy turystyczne**

Zrównoważone zarządzanie turystyką

Województwo podkarpackie podjęło szereg działań, które przyczyniają się do efektywnego zarządzania turystyką i wpisują się z kryteria zrównoważonego zarządzania destynacjami turystycznymi. Mowa tu o najbardziej kluczowych kwestiach, takich jak opracowanie strategii rozwoju turystyki oraz monitoring ruchu turystycznego. Zauważalne są także działania angażujące różne grupy interesariuszy do współpracy i zwiększające ich świadomość w kwestiach społecznych i ekologicznych. W dokumentach strategicznych brakuje jednak jednoznacznego odniesienia do kwestii rozwoju zrównoważonego, w tym roli turystyki w osiągnięciu celów środowiskowych i społeczno-gospodarczych województwa, oraz brak osób, które będą za te aspekty odpowiedzialne.

Silne strony

- + **Wojewódzka strategia rozwoju i komunikacji marketingowej turystyki 2020-2025**
- + **Monitoring ruchu turystycznego**
- + **Program dot. zmniejszenia sezonowości**
- + **Projekty promujące ekologiczne postawy**
- + **Aktywna współpraca branży turystycznej z innymi podmiotami (uniwersytety, instytucje kulturalne, NGOs, LOTy)**

Czego zabrakło

- **Strategia nie uwzględnia wszystkich aspektów turystyki zrównoważonej (np. aspektów środowiskowych)**
- **Brak raportowania dot. turystyki zrównoważonej**
- **Brak współpracy JST z uniwersytetami**
- **Ograniczona komunikacja i promocja turystyki zrównoważonej**
- **Brak osób odpowiedzialnych za rozwój zrównoważony (na poziomie destynacji, w firmach turystycznych)**

4.2. Rekomendacje

W tej części przedstawione są konkretne sugestie i działania mające na celu wzmocnienie praktyk zrównoważonego rozwoju turystyki w województwie podkarpackim. Rekomendacje te opierają się na przeprowadzonych analizach, zgromadzonych danych i wnioskach, i mają służyć jako drogowskaz dla decydentów, organizacji turystycznych i innych podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyki w regionie. Poniżej przedstawione rozwiązania mogą posłużyć jako pierwszy krok na dalszej drodze regionu w kierunku zrównoważonego rozwoju turystyki.

ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ

Jak wynika z niniejszego badania, najslabiej pod kątem wdrożenia kryteriów turystyki zrównoważonej wypada województwo podkarpackie w obszarze działań społeczno-gospodarczych. W ankiecie, respondenci uznali niski poziom zaangażowania mieszkańców w planowanie rozwoju turystyki jako jeden z obszarów problematycznych. Dlatego też rekomenduje się zwrócenie większej uwagi na potrzeby społeczności lokalnych oraz zwiększenie udziału mieszkańców w planowaniu rozwoju turystyki.

Dlaczego jest to ważne?

Aktywne zaangażowanie społeczności lokalnej w planowanie i rozwój turystyki są kluczowe dla zrównoważonego rozwoju regionu. Mieszkańcy jako bezpośredni beneficjenci i zarazem dostawcy usług turystycznych, posiadają unikalną wiedzę na temat lokalnych zasobów, potrzeb i możliwości. Ich udział w procesie decyzyjnym nie tylko zwiększa efektywność i trafność podejmowanych działań, ale także wzmacnia poczucie odpowiedzialności i przywiązania do lokalnego dziedzictwa. Ponadto, włączenie społeczności lokalnej w rozwój turystyki sprzyja dystrybucji korzyści ekonomicznych wśród mieszkańców, przyczyniając się do wzrostu ich dobrobytu i zadowolenia z życia.

Co można zrobić?

Tworzenie forum dialogu

Organizacja regularnych spotkań, warsztatów i konsultacji społecznych, na których mieszkańcy mogą wyrażać swoje opinie, pomysły i obawy dotyczące rozwoju turystyki.

Edukacja i świadomość

Prowadzenie kampanii informacyjnych i edukacyjnych mających na celu zwiększenie świadomości społeczności lokalnej na temat korzyści płynących z turystyki oraz sposobów, w jakie mogą się one przyczynić do jej rozwoju.

Planowanie partycypacyjne

Wprowadzenie metod planowania partycypacyjnego, które umożliwiają mieszkańcom realny wpływ na kształtowanie polityki turystycznej regionu.

Monitoring i ocena wpływu turystyki na społeczności lokalne

Implementacja systemów monitorowania i oceny wpływu turystyki na lokalne społeczności, aby zapewnić, że rozwój jest zrównoważony i korzystny dla wszystkich stron.

Monitoring zadowolenia mieszkańców

Ustanowienie regularnego systemu badania zadowolenia mieszkańców związanych z turystyką, który pozwoli na ocenę wpływu turystyki na jakość życia lokalnych społeczności.

Wspieranie przedsiębiorczości lokalnej

Utworzenie funduszy i programów wsparcia dla lokalnych przedsiębiorców, którzy chcą rozwijać produkty i usługi turystyczne, z naciskiem na autentyczność i lokalny charakter.

Programy partnerskie

Rozwój programów partnerskich między władzami lokalnymi, przedsiębiorstwami turystycznymi a społecznościami, które promują współpracę i wspólne korzyści.

ZARZĄDZANIE RUCHEM TURYSTYCZNYM

Jednym z wyzwań województwa podkarpackiego jest jego nierównomierny rozwój. Wynika to, opisanego wcześniej, nierównomiernego ruchu turystycznego i jego koncentracji wokół popularnych miejscowości i atrakcji turystycznych. Dlatego też, niezbędny wydaje się plan zarządzania ruchem turystycznym, którego celem powinno być rozproszenie ruchu turystycznego oraz zmniejszenie sezonowości.

Dlaczego jest to ważne?

Zarządzanie ruchem turystycznym i dekoncentracja ruchu turystycznego są istotne, ponieważ po pierwsze, skoncentrowanie się na zarządzaniu ruchem turystycznym umożliwi regionom promowanie mniej znanych obszarów, co prowadzi do bardziej równomiernego rozwoju gospodarczego i infrastruktury. To z kolei przekłada się na tworzenie miejsc pracy i wzrost dochodów mieszkańców. Z drugiej strony, dekoncentracja ruchu turystycznego pomaga w rozłożeniu obciążenia sezonowego. Dzięki temu regiony mogą czerpać korzyści z turystyki poza głównymi okresami sezonowymi, co stabilizuje ich gospodarkę. Skuteczne zarządzanie ruchem turystycznym przyczynia się także do ochrony środowiska naturalnego, minimalizując negatywny wpływ turystyki w miejscach najbardziej zaludnionych. Wreszcie, promocja lokalnej kultury i dziedzictwa kulturowego jest ważna dla mikro społeczności lokalnych i może przyczynić się do zachowania tożsamości i dumy lokalnej, szczególnie na obszarach gdzie mieszkańcy mogą się czuć zaniedbani.

Co można zrobić?

Promowanie mniej znanych miejsc i atrakcji

Strategia promocji regionu powinna w pierwszej kolejności promować miejsca mniej uczęszczane. Można to osiągnąć poprzez typowe kanały komunikacji oraz przewodniki dla turystów. Skutecznym rozwiązaniem jest również wykorzystanie technologii geotargettingu –

na telefonach użytkowników pojawiają się informacje o atrakcjach, gdy ci znajdują się w ich pobliżu. Można także tworzyć produkty turystyczne (np. wycieczki) łączące popularne z mniej znanymi zakątkami regionu.

Promowanie miejsc i wydarzeń poza sezonem turystycznym

Przedłużyć sezon turystyczny można dzięki dedykowanym kampaniom marketingowym, promującym wydarzenia odbywające się poza sezonem, np. poprzez kalendarze wydarzeń dostępne na stronach internetowych. Również tworzenie treści tekstowych i wizualnych opowiadających o regionie w mniej popularnym okresie turystycznym wpływa na zwiększenie zainteresowania turystów drugimi sezonami (choćby zmiana szaty graficznej strony internetowej z letniej na jesienną czy zimową).

Polepszenie sieci komunikacyjnej

Promowanie istniejących połączeń oraz zwiększenie ilości połączeń komunikacyjnych, w tym autobusów i pociągów, pomoże zwiększyć dostępność regionu i mniej uczęszczanych miejscowości.

Analiza danych i skuteczne reagowanie

Należy prowadzić monitoring ruchu turystycznego, oraz określić nośność (carrying capacity) najbardziej zaludnionych miejsc i miejscowości. Powinny być również opracowane strategie radzenia sobie z przeludnieniem i jego wpływem na jakość życia mieszkańców.

ZINTEGROWANE DZIAŁANIA NA RZECZ ZMIAN KLIMATU

W związku z wyzwaniem klimatycznymi i przyjętym "Wojewódzki program przeciwdziałania zmianom klimatu i skutkom tych zmian z uwzględnieniem odnawialnych źródeł energii i gospodarki w obiegu zamkniętym", logicznym krokiem byłoby zatwierdzenie planu działań na rzecz klimatu w obszarze turystyki. Województwo podkarpackie mogłoby dołączyć do sygnatariuszy Deklaracji z Glasgow w sprawie zmian klimatycznych i podjęcie szeregu działań w tym obszarze.

Dlaczego jest to ważne?

Destynacje turystyczne odgrywają kluczową rolę w walce z zmianami klimatu, ponieważ są odpowiedzialne za znaczący odsetek emisji gazów cieplarnianych i bezpośrednio narażone na skutki tych zmian, takie jak erozja czy skrajne warunki pogodowe. Tereny górskie są szczególnie wrażliwe na zmiany klimatyczne. Działania na rzecz ochrony klimatu nie tylko chronią środowisko i zasoby naturalne, ale także zabezpieczają źródła utrzymania społeczności lokalnych, odpowiadają na rosnące oczekiwania ekologicznie świadomych turystów i zapewniają długoterminową rentowność sektora turystycznego.

Co można zrobić?

Mierzenie i monitorowanie śladu węglowego turystyki

Podstawowym działaniem powinno być zmierzenie śladu węglowego branży turystycznej i hotelarskiej, w tym emisji CO₂ wynikających z transportu wewnątrz i do destynacji. Powinny być postawione konkretne cele dotyczące zmniejszenia emisji i dane monitorowane i raportowane.

Ekologizacja transportu

Akcje zachęcające turystów do korzystania z transportu publicznego, takiego jak pociągi czy środki komunikacji miejskiej. Rozbudowa tras rowerowych łączących atrakcje turystyczne regionu. Strefy zamknięte dla samochodów. Promocja korzystania z pojazdów elektrycznych i tworzenie dla nich stacji ładowania.

Efektywność energetyczna

Programy zachęcające obiekty zakwaterowania i centra konferencyjne do stosowania energooszczędnych praktyk. Programy wspierające inwestycje w odnawialne źródła energii. Zwiększenie świadomości na temat praktyk i dostępnych technologii wspierających energoefektywność.

Gospodarka odpadami

Zwiększenie świadomości na temat redukcji odpadów. Wdrożenie polityk zabraniających korzystanie z jednorazowego plastiku na terenach chronionych. Szkolenia i programy wsparcia dla hoteli i restauracji w obszarze redukcji odpadów żywnościowych i kompostowania odpadów organicznych.

Edukacja i świadomość

Akcje informacyjne w celu edukowania turystów na temat skutków zmian klimatycznych i zachęcające do ekologicznych postaw. Organizacja szkoleń i kampanii informacyjnych adresowanych do branży turystycznej, edukujące o zrównoważonych praktykach.

Odporność na zmiany klimatu

Rozwój infrastruktury turystycznej z naciskiem na odporność na ekstremalne zjawiska pogodowe, takie jak powodzie i burze. Prawidłowo opracowane i aktualizowane plany reagowania kryzysowego na poziomie destynacji oraz wsparcie sektora prywatnego w tworzeniu swoich planów działania kryzysowego. Dostosowanie oferty turystycznej do zmieniających się warunków klimatycznych.

ZWIĘKSZENIE WIEDZY I ŚWIADOMOŚCI NA TEMAT TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ

Na podstawie odpowiedzi respondentów wynika, że poziom wiedzy na temat turystyki zrównoważonej wśród osób odpowiedzialnych za rozwój turystyki i osób z branży turystycznej jest ograniczony. Znajomość podstawowych pojęć teoretycznych, globalnych standardów i dobrych praktyk z zakresu turystyki zrównoważonej jest konieczna dla dalszego rozwoju w tym kierunku.

Dlaczego jest to ważne?

Posiadanie wiedzy na temat turystyki zrównoważonej umożliwi osobom odpowiedzialnym za rozwój turystyki na poziomie wojewódzkim i lokalnym podejmowanie bardziej efektywnych decyzji. Zrozumienie zasad i praktyk zrównoważonego rozwoju turystyki pozwala na uwzględnienie aspektów ekologicznych, społecznych i ekonomicznych w procesie planowania i podejmowania decyzji dotyczących rozwoju turystyki. Wiedza ta pomoże także tworzyć innowacyjne projekty i atrakcje, które przyciągną turystów poszukujących autentycznych doświadczeń, zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju. Osoby odpowiedzialne za rozwój turystyki będą mogły także pełnić rolę liderów i wzorców dla innych podmiotów branży turystycznej oraz dla społeczności lokalnej. Posiadanie wiedzy na temat turystyki zrównoważonej pozwoli prowadzić szkolenia i podnosić świadomość wśród innych aktorów, w tym wśród przedsiębiorców, pracowników branży turystycznej i turystów, co przyczyni się do rozkwitu turystyki w regionie i przyniesie wiele korzyści dla wszystkich interesariuszy.

Co można zrobić?

Poniżej kilka przykładowych działań, które pomogą zwiększyć wiedzę i świadomość na temat turystyki zrównoważonej:

Organizacja szkoleń i warsztatów

Organizacja szkoleń i warsztaty dla osób pracujących w branży turystycznej oraz osób odpowiedzialnych za rozwój turystyki w województwie. Te szkolenia mogą dotyczyć globalnych kryteriów i zasad turystyki zrównoważonej, ekologicznego zarządzania miejscami turystycznymi, minimalizacji negatywnego wpływu turystyki na środowisko, odpowiedzialności społecznej biznesu, itp.

Opracowanie materiałów edukacyjnych dla branży turystycznej

Przygotowanie i udostępnienie różnego rodzaju materiałów edukacyjnych, takie jak ebooki czy filmy, które przedstawiają zasady i korzyści turystyki zrównoważonej.

Współpraca z lokalnymi partnerami

Nawiązanie współpracy z lokalnymi i regionalnymi organizacjami, stowarzyszeniami i przedsiębiorstwami, które są zaangażowane w turystykę zrównoważoną. Razem można

organizować wydarzenia, inicjatywy społeczne i programy edukacyjne, aby zwiększać świadomość i promować praktyki zrównoważonej turystyki.

PROGRAM CERTYFIKACJI PRZEDSIĘBIORSTW TURYSTYCZNYCH

W „Strategii rozwoju turystyki województwa podkarpackiego” zidentyfikowano potrzebę stworzenia regionalnego programu certyfikacji przedsiębiorstw turystycznych jako jednego z kluczowych kroków ku podniesieniu jakości oferty turystycznej („Jakość doznań turystycznych gwarantowana będzie przez kadry o wysokich kwalifikacjach i systemy certyfikacji.” – czytami w części poświęconej wizji turystyki). Wychodząc naprzeciw tej inicjatywie, rekomenduje się rozszerzenie idei programu certyfikacji o aspekty zrównoważonego rozwoju. Taki zintegrowany program certyfikacji nie tylko podkreśli zaangażowanie regionu w dostarczanie usług najwyższej jakości, ale również uwypukli jego dedykację dla ochrony środowiska oraz promocji odpowiedzialności społecznej. W obliczu globalnych wyzwań ekologicznych, taki program stanie się nie tylko odpowiedzią na współczesne potrzeby, ale również strategicznym działaniem, które umożliwi województwu podkarpackiemu wyróżnienie się na mapie turystycznej Polski i Europy.

Dlaczego jest to ważne?

Stworzenie regionalnego programu certyfikacji jest kluczowe z kilku powodów. Po pierwsze, pozwala on na wyznaczanie standardów jakościowych, które są zgodne z globalnymi trendami zrównoważonego rozwoju. Po drugie, program ten może służyć jako narzędzie edukacyjne dla przedsiębiorców, podnosząc ich świadomość ekologiczną i społeczną. Po trzecie, certyfikacja stanowi formę marketingu, która może przyciągnąć nowe segmenty turystów poszukujących ofert zrównoważonych i etycznych. Wreszcie, program ten może przyczynić się do ochrony i zachowania unikalnych walorów regionu dla przyszłych pokoleń.

Co można zrobić?

Opracowanie kryteriów certyfikacji

Poza kwestiami jakości, kryteria powinny obejmować aspekty środowiskowe (np. zarządzanie odpadami, wykorzystanie energii odnawialnej), społeczne (np. współpraca z lokalną społecznością, promowanie lokalnej kultury) oraz ekonomiczne (np. efektywność operacyjna, innowacyjność oferty).

Współpraca z ekspertami

Do opracowania programu certyfikacji należy zaangażować ekspertów z dziedziny turystyki zrównoważonej, ekologii oraz przedstawicieli lokalnych społeczności.

System szkoleń i wsparcia

Przedsiębiorstwa turystyczne powinny mieć dostęp do szkoleń i doradztwa, które pozwolą im na osiągnięcie kryteriów certyfikacji (np. w zakresie podnoszenia jakości oraz wdrażania praktyk zrównoważonego rozwoju).

Promocja i marketing

Certyfikowane przedsiębiorstwa powinny być promowane przez regionalne i lokalne organy turystyczne jako preferowane miejsca dla świadomych ekologicznie turystów.

Monitorowanie i ocena

Program powinien zawierać mechanizmy regularnej oceny i monitorowania, aby zapewnić ciągłe doskonalenie i utrzymanie wysokich standardów.

4.3. Dobre praktyki

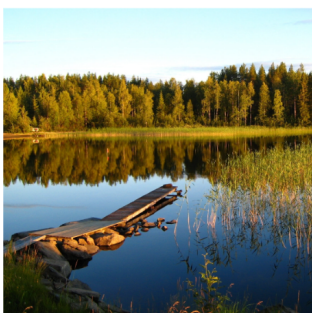
W ostatniej części niniejszego raportu przedstawione zostały przykłady dobrych praktyk turystyki zrównoważonej zrealizowanych w innych krajach. Mają one posłużyć jako inspiracja do działania i tworzenia ciekawych projektów i inicjatyw, które pomogą w zrównoważonym rozwoju turystyki w województwie podkarpackim.

ROZWÓJ UNIKALNYCH PRODUKTÓW EKOTURYSTYCZNYCH, VÄSTERBOTTEN

Västerbotten Experience jest innowacyjnym projektem ekoturystycznym w regionie Västerbotten w północnej Szwecji. Jest to partnerstwo między sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, które ma na celu promowanie zrównoważonej turystyki przyrodniczej i kulturowej.

Västerbotten Experience oferuje różnorodne atrakcje i aktywności, takie jak obserwacja dzikich zwierząt, wędrówki piesze i rowerowe, wycieczki łodzią, kajakarstwo, jazdę na nartach, a także możliwość poznania lokalnej kultury i tradycji. Projekt promuje ochronę dzikiej przyrody i dziedzictwa kulturowego regionu Västerbotten, jednocześnie przyczyniając się do rozwoju lokalnej społeczności i gospodarki opartej na zasadach zrównoważonego rozwoju.

Västerbotten Experience stawia na jakość, autentyczność i edukację, aby zapewnić turystom niezapomniane i odpowiedzialne wakacje, jednocześnie dbając o przyrodę i zapewniając korzyści dla społeczności lokalnych.

Oto kilka przykładów atrakcji i aktywności oferowanych przez Västerbotten Experience:

- Reniferowa podróż: Można wziąć udział w tradycyjnej reniferowej podróży z lokalnymi hodowcami reniferów. Turysta może poznać życie i kulturę Saamów, rdzennych mieszkańców regionu, oraz wziąć udział w jeździe na saamskim zaprzęgu reniferów.
- Safari w poszukiwaniu niedźwiedzi: W ramach tej aktywności można dołączyć do przewodnika ekoturystycznego i udać się na poszukiwanie niedźwiedzi w ich naturalnym środowisku. Podczas safari można obserwować niedźwiedzie brunatne z bezpiecznej odległości.
- Spotkania z lokalnymi rzemieślnikami: Västerbotten Experience zapewnia również możliwość spotkania lokalnych rzemieślników i zapoznania się z tradycjami i umiejętnościami regionalnej kultury. Turysta może odwiedzić warsztaty, gdzie rzemieślnicy tworzą unikalne rękodzieła i wyroby tradycyjne.
- Jazda na nartach biegowych w górach: Region Västerbotten oferuje malownicze góry i duże obszary pokryte śniegiem, idealne do uprawiania narciarstwa biegowego. Można skorzystać z tras narciarskich o różnym stopniu trudności i cieszyć się pięknymi widokami.

Wszystkie oferowane obiekty zakwaterowania i wycieczki spełniają minimalne kryteria standardu "Västerbotten Experience", który został opracowany w oparciu o globalne kryteria turystyki zrównoważonej Światowej Rady Turystyki Zrównoważonej (GSTC). To oznacza, że aby zostać członkiem tej ekoturystycznej sieci, każde przedsiębiorstwo i lokalna destynacja turystyczną muszą dokonać samooceny oraz napisać plan działania na rzecz ochrony przyrody, kultury i społeczności.

Västerbotten Experience jest dobrym przykładem współpracy wielu podmiotów, skutecznej promocji ekoturystyki oraz zapewnienia minimalnych standardów przy tworzeniu nowych produktów i usług.

Więcej informacji można uzyskać na stronach internetowych:

 <https://vasterbottenexperience.se/>

 <https://visitsweden.com/where-to-go/northern-sweden/vasterbotten/>

ZIELONE SZLAKI TURYSTYCZNE SŁOWENII

Słowenia jest liderem turystyki zrównoważonej w Europie. Kilka lat temu przyjęty został tam rządowy program wsparcia i certyfikacji destynacji i przedsiębiorstw turystycznych Slovenia Green, który ma na celu promowanie zrównoważonej turystyki i ochronę środowiska naturalnego. Jest to pierwszy kompleksowy program zrównoważonej turystyki na świecie, który został wdrożony na poziomie kraju. Aby zwiększyć rozpoznawalność destynacji i podmiotów uczestniczących w programie Slovenia Green, opracowano kilka tematycznych "zielonych szlaków turystycznych", które zapraszają turystów w najbardziej ekologiczne i odpowiedzialne społecznie miejsca i atrakcje Słowenii.

Wszystkie podmioty promowane w ramach tych produktów turystycznych uzyskały certyfikat Slovenia Green. Przykładami są:

- Slovenia's Green Gourmet Tourist Route, który zaprasza odwiedzających do najbardziej zrównoważonych i ciekawych gastronomicznie miejsc Słowenii.
- Slovenia Green Wellness Route to szlak, który zachęca miłośników przygód do połączenia wycieczek rowerowych, doświadczeń kulturowych z ofertą SPA i wellness.
- Bike Slovenia Green to pierwsza na świecie trasa rowerowa, która łączy tylko to destynacje, które otrzymały certyfikat zrównoważonego rozwoju.

Branża turystyczna często popełnia błąd promując turystykę zrównoważoną w sposób monotony, nudny lub „techniczny”. Poprzez “opakowanie” certyfikowanych destynacji i podmiotów w ciekawe i unikalne produkty turystyczne, Słowenia przyciągnęła uwagę mediów (o tych szlakach napisano w National Geographic, Lonely Planet i wielu innych światowej sławy magazynach), oraz samych turystów, dzięki czemu przyciągnęła więcej odwiedzających na tereny, które dbają o zrównoważony rozwój.

Więcej informacji można uzyskać na stronach internetowych:

 <https://www.slovenia-green.si/slovenia-green-routes/>

 <https://www.slovenia.info/en/business/green-scheme-of-slovenian-tourism>

PROMOCJA MIĘKKIEJ MOBILNOŚCI - OFERTA "PARKÓW SZWAJCARSKICH"

Swiss Parks (Parki Szwajcarskie) to pozarządowa organizacja zrzeszająca obszary Szwajcarii o szczególnej wartości przyrodniczej, które dążą do zrównoważonego rozwoju regionalnego. Swiss Parks to organizacja zainicjowana oddolnie, przez społeczności lokalne, które są zainteresowane w:

- Ochronie przyrody, bioróżnorodności i transformacji energetycznej.
- Solidarności społecznej i integracji poprzez współpracę, podnoszenie świadomości na temat zrównoważonego rozwoju i wzmocnienie tożsamości regionalnej
- Tworzeniu produktów i łańcuchów dostaw, które będą wspierać rozwój gospodarczy regionu i pomogą mieszkańcom w zrównoważonym rozwoju ich działalności.

W tej chwili w sieć Parków Szwajcarskich wchodzi 20 obszarów, które blisko współpracują, promując zrównoważony rozwój i odpowiedzialne podróżowanie. Aby zachęcić odwiedzających do korzystania z ekologicznych środków transportu, Swiss Parks stworzyła specjalną ofertę:

Bezpłatne przejazdy: Odwiedzający, którzy zarezerwują trzy lub więcej noclegów w jednym z Parków-członków, mogą skorzystać z bezpłatnego biletu powrotnego środkami transportu publicznego.

Zielone oferty: Goście hotelowi wybranych Parków, którzy skorzystają z oferty pakietów turystycznych "Destination Nature" (Destynacja Natura), mogą skorzystać z bezpłatnego transportu publicznego przez dwa z siedmiu dni pobytu.

Płacisz w jedną stronę, a powrót jest bezpłatny: Uczestnicy wybranych wydarzeń muszą zapłacić tylko za bilet w jedną stronę. Po podstemplowaniu biletu przez organizatora wydarzenia mogą skorzystać z bezpłatnej podróży powrotnej.

Projekt Destination Nature: Parki Szwajcarskie podjęły współpracę z przedsiębiorstwami transportu publicznego w ramach inicjatywy "Destination Nature", aby promować ekologiczne podróże i powolną turystykę. Ta współpraca na poziomie regionalnym i krajowym zachęca odwiedzających do pozostawienia samochodów w domu i przyczynienia się do zrównoważonego podróżowania.

Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej:

 https://www.parks.swiss/en/visit_the_parks/mobility/

PROMOCJA TURYSTYKI ZRÓWNOWAŻONEJ, POŁUDNIOWY TYROL

Południowy Tyrol to autonomiczna prowincja na północy Włoch, znana z kompleksowego rozwoju i działań na rzecz promowania turystyki zrównoważonej i miękkiej mobilności.

Oto niektóre inicjatywy i praktyki Południowego Tyrolu:

- **Zintegrowany transport publiczny:** Południowy Tyrol oferuje zintegrowany system transportu publicznego, który obejmuje pociągi, autobusy i kolejki linowe, ułatwiając turystom podróżowanie bez samochodu. Specjalna karta, Mobilcard, umożliwia nieograniczone korzystanie z transportu publicznego przez określoną liczbę dni, zachęcając odwiedzających do odstawienia samochodu i korzystania z ekologicznych środków transportu.
- **Program certyfikacji turystyki zrównoważonej i produktów lokalnych:** Południowy Tyrol wdrożył program certyfikacji turystyki zrównoważonej, który znajduje się na liście programów certyfikacji przyznanych przez Światową Radę Turystyki Zrównoważonej. Program wyróżnia przedsiębiorstwa turystyczne, które spełniają globalne kryteria turystyki zrównoważonej. Południowy Tyrol opracował także programy certyfikacji dla najważniejszych produktów lokalnych, m.in. jabłek czy bekonu. Programy te pozwalają na bardziej skuteczne zarządzanie jakością oferty turystycznej całego regionu.
- **Promocja certyfikowanych obiektów:** Aby promować najbardziej zrównoważone obiekty i atrakcje turystyczne, na stronie internetowej można z łatwością znaleźć certyfikowane przedsiębiorstwa. Z jednej strony działania te wpływają na decyzje turystów, a z drugiej – motywują kolejne przedsiębiorstwa z branży turystycznej do wzięcia udziału w certyfikacji.
- **Promocja zrównoważonych konferencji i wydarzeń:** Południowy Tyrol opracował wytyczne oraz program certyfikacji „Green event” dla centrów konferencyjnych i organizatorów wydarzeń, które określają kryteria środowiskowe i społeczne dla tego sektora.
- **Sezonowość w marketingu:** Południowy Tyrol promuje turystykę przez cały rok, koncentrując się na działaniach sezonowych, takich jak narciarstwo zimą i wędrówki latem, co pomaga zapobiegać negatywnym skutkom nadmiernego turystyki w szczytowych sezonach. Przekłada się to na działania promocyjne, m.in. na zmieniające się oferty, kalendarze wydarzeń czy szatę graficzną strony internetowej.

- **Edukacja ekologiczna:** Niektóre atrakcje turystyczne i parki przyrody w Południowym Tyrolu oferują programy edukacji ekologicznej, aby podnieść świadomość na temat lokalnego ekosystemu i znaczenia ochrony przyrody.

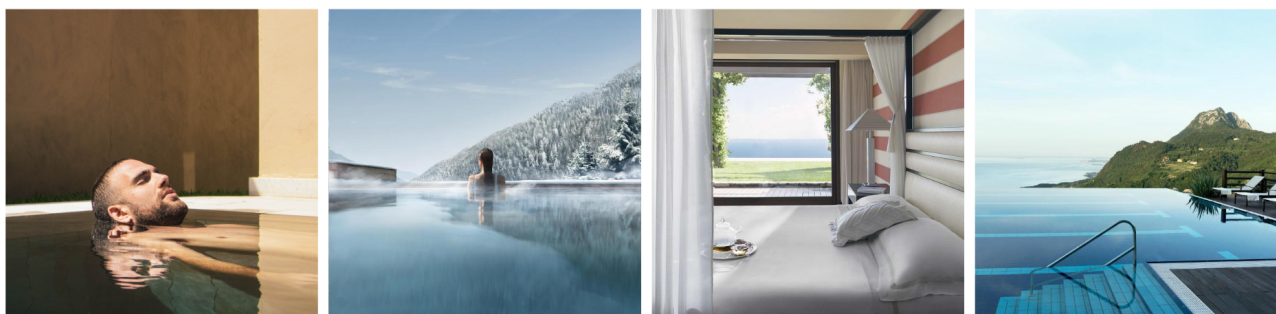
Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej:

 <https://www.suedtirol.info/en/en>

ZRÓWNOWAŻONE WELLNESS, LEFAY RESORT & SPA, WŁOCHY

Lefay Resort & SPA jest włoskim luksusowym ośrodkiem wellness, który aktywnie podejmuje działania zrównoważonej turystyki.

Ośrodek położony jest na terenie Parco Alto Garda Bresciano, specjalnym obszarze chronionym Natura 2000, co z założenia zobowiązuje do wspierania działań na rzecz ochrony środowiska. Jakże konkretnie praktyki wdraża Lefay Resort & SPA:

- **Ekologiczna architektura:** Lefay Resort & SPA został zaprojektowany z myślą o minimalizowaniu wpływu na środowisko. Budynek jest całkowicie zintegrowany z naturalnym krajobrazem i wykorzystuje lokalne materiały budowlane.
- **Zarządzanie energią:** Ośrodek wykorzystuje wszystkie najbardziej zaawansowane systemy do produkcji energii elektrycznej, ogrzewania i chłodzenia, które składają się z trzech głównych instalacji: elektrowni na biomasę, mikroturbin kogeneracyjnych i absorpcyjnego systemu chłodzenia. Posiada także systemy energooszczędne, takie jak energooszczędne oświetlenie i izolacja termiczna, oraz wykorzystuje odnawialne źródła energii, takie jak panele słoneczne, aby zmniejszyć zużycie energii elektrycznej pochodzącej z konwencjonalnych źródeł.
- **Zarządzanie wodą:** Lefay Resort & SPA angażuje się w zrównoważone zarządzanie wodą, dbając o ograniczanie jej zużycia poprzez technologie oszczędzające wodę i przetwarzanie wód odpadowych.
- **Recykling i redukcja odpadów:** Ośrodek promuje segregację odpadów i recykling oraz minimalizuje generowanie odpadów poprzez unikanie plastikowych opakowań i jednorazowych produktów.
- **Zrównoważone menu:** Restauracje i spa w Lefay Resort & SPA wykorzystują lokalne, organiczne i sezonowe składniki, wspierając jednocześnie lokalnych producentów

i minimalizując ślad węglowy związany z transportem żywności. 60% żywności pochodzi z prowincji, w której się znajdują.

- **Edukacja i świadomość:** Lefay Resort & SPA angażuje swoich gości w edukację na temat zrównoważonej turystyki i zachęca ich do podejmowania odpowiedzialnych działań podczas pobytu oraz po powrocie do domu.
- **Ochrona przyrody:** Ośrodek położony jest w pięknym regionie na brzegu jeziora Garda. Lefay Resort & SPA wspiera ochronę lokalnej przyrody poprzez utrzymanie i renaturalizację terenów, w których się znajduje.
- **Inicjatywy społeczne:** Ośrodek angażuje się w projekty społeczne, wspierając lokalne społeczności i organizacje charytatywne, aby poprawić jakość życia mieszkańców.
- **Certyfikacja:** Lefay Resort & SPA posiada międzynarodowe certyfikaty ISO 1400, ISO 9001, ISO 14064 i Green Globe, które są obiektywnym potwierdzeniem ich działań w zakresie jakości, ekologii i turystyki zrównoważonej.

Więcej informacji można uzyskać na stronie internetowej:

 <https://lagodigarda.lefayresorts.com/>

„Raport z wdrożenia standardów turystyki zrównoważonej w ” przeprowadzona została w ramach projektu „Inicjatywy, Współpraca. Turystyka zrównoważona” oraz konferencji o tej samej nazwie, która miała miejsce 13 października 2023 roku w Rzeszowie.

Projekt ten opiera się na upowszechnianiu wiedzy oraz informacji jak zrównoważona wersja świata może się rozwijać. Bez tego w Polsce zielonej transformacji nie przeprowadzimy.

Niniejszy raport jest zwieńczeniem pracy diagnostyki i syntezy zgromadzonej wiedzy oraz najnowszych informacji na temat tego, jak zielona transformacja się dokonuje i jak zmienia turystykę Polski.

Jest to opracowanie bardzo wszechstronne, obrazujące branżę turystyki - od mobilności zaczynając, przez inwestycje, a na kreacji i wdrażaniu dóbr konsumpcyjnych i żywności kończąc. Skupiamy się też na zamkniętego. Nie ograniczamy się do głównych trendów, ale pokazujemy, jak meandrują myśli oraz pomysły przedsiębiorców atrakcji turystycznych czy obiektów noclegowych niejednokrotnie szukających całkiem niekonwencjonalnych rozwiązań.

Dzięki zrównoważonemu rozwojowi sektora możliwe jest tworzenie nowych miejsc pracy w regionach wiejskich, a także rozwój usług nakierowanych na zdrowie czy aktywny wypoczynek.

Wyniki badania sondażowego dla grupy losowej beneficjentów z regionu ma charakter przedstawienia zaleceń do rozwijania i wdrażania celów SDG na poziomie województwa.

Raport październik 2023

Badanie sondażowe zostało zrealizowane na zlecenie Polskiej Organizacji Turystycznej, we współpracy z Podkarpacką Regionalną Organizacją Turystyczną.

Opracowanie i redakcja 2023 Anula Galewska, Travindy

Opracowanie graficzne 2023, Anastazja Szkarupa, Travindy

Kontakt: pot.gov.pl, pot@pot.gov.pl

Partner medialny: Dziennik Rzeczpospolita Serwis

Podkarpacka Regionalna
Organizacja Turystyczna

POLSKA
ORGANIZACJA
TURYSTYCZNA

WSPÓŁPRACA
INNOWACJE
TURYSTYKA
ZRÓWNOWAŻONA